

TC. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 1355
AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 722

DAVRANIŞ BİLİMLERİNE GİRİŞ

Yazarlar

Prof.Dr. Enver ÖZKALP (Üniteler 1-8)

Prof.Dr. Hüsnü ARICI (Ünite 9)

Prof.Dr. Rüveyde BAYRAKTAR (Ünite 10)

Prof.Dr. Orhan AYDIN (Üniteler 11, 12, 15, 16)

Doç.Dr. Buket ERKAL (Ünite 14)

Doç.Dr. Ali UZUNÖZ (Ünite 13)

Editör

Prof.Dr. Enver ÖZKALP

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2002 by Anadolu University
All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic, tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

UZAKTAN ÖĞRETİM TASARIM BİRİMİ

Genel Koordinatör

Prof.Dr. Levend Kılıç

Genel Koordinatör Yardımcısı

Yard.Doç.Dr. Müjgan Bozkaya

Öğretim Tasarımcısı

Yard.Doç. Ferruh UZTUĞ

Grafik Tasarım Yönetmenleri

Prof. T. Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Televizyon Programları Yöneticisi

Doç.Dr. Feridun AKYÜREK

Dil ve Yazım Danışmanları

Yard.Doç.Dr. Hülya Pılandı

Okt. Meral Aşkar

Okt. Necip Hatipoğlu

Ölçme Değerlendirme Sorumlusu

Uzm. Bülent Gezen

Kitap Koordinasyon Birimi

Yard.Doç.Dr. Feyyaz Bodur

Uzm. Nermin Özgür

Kapak Düzeni

Prof. T. Fikret Uçar

Dizgi

Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Davranış Bilimlerine Giriş

ISBN
975-06-0095-9

3. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Web-Ofset Tesislerinde 255.000 adet basılmıştır.

ESKİŞEHİR, Haziran 2004

İçindekiler

Önsöz	xii
Çalışma Yöntemi	xii
Kullanım Kılavuzu	xiv

Sosyolojiye Giriş ve Yöntem I

ÜNİTE 1

GİRİŞ	3
SOSYOLOJİNİN BAKIŞ AÇISI VE FARKLILIĞI	3
SOSYOLOJİNİN DİĞER BİLİMLER ARASINDAKİ YERİ	6
SOSYOLOJİNİN ALT DALLARI	7
Bilgi Sosyolojisi	7
Ekonomi Sosyolojisi	8
Sanayi Sosyolojisi	8
Kent Sosyolojisi	8
Köy (Kırsal) Sosyolojisi	8
Din Sosyolojisi	9
Hukuk (Tüze) Sosyolojisi	9
Siyaset Sosyolojisi	9
Eğitim Sosyolojisi	9
Uygulamalı ve Klinik Sosyolojisi	10
SOSYOLOJİDE KULLANILAN ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE TEKNİKLERİ..	10
BİLİMSEL ARAŞTIRMA İLKELERİ	12
Nesnellik (Objektiflik)	12
Doğruluk ve Tekrar	12
Basitlik ve Açıklık	12
Sınırlılık	12
BİLİMSEL YÖNTEMDE TAKİP EDİLMESİ GEREKEN AŞAMALAR	13
Sorunu Ortaya Koyup Tanımlamak	14
Konu İle İlgili Bilgi Toplamak	14
Hipotezi Formüle Etmek	14
Verileri Toplamak ve Verileri Analiz Etmek	15
Deney Tekniği	15
Gözlem	15
Saha Araştırması Tekniği (Survey)	16
Hipotezle İlgili Sonuçlara Ulaşmak	18
GÜVENİLİRLİK VE GEÇERLİLİK	18
ARAŞTIRMA ETİĞİ (AHLAKI)	19
Özet	20
Kendimizi Sınayalım	21
Yaşamın İçinden	22
Biraz Daha Düşünelim	22
Başvurabileceğimiz Kaynaklar	22
Yanıt Anahtarı	22

Sosyolojinin Ortaya Çıkışı ve Kuramsal Yaklaşımlar..... 23

ÜNİTE 2

GİRİŞ	25
İLK VE ORTA ÇAĞDA TOPLUMSAL DÜŞÜNCE	26
SOSYOLOJİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE BUNU HAZIRLAYAN ETKENLER..	27
Auguste Comte (1798-1857)	28

Herbert Spencer (1820-1903)	28
Karl Marx ve Maddeci Görüş (1818-1883)	29
Emile Durkheim (1858-1917)	29
Max Weber (1864-1920)	30
SOSYOLOJİDE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	31
Fonksiyonalist Yaklaşım	31
Çatışma Yaklaşımı	32
Etkileşimcilik Yaklaşımı	33
SOSYOLOJİ GELENEĞİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR: SOSYAL ALIŞVERİŞ KURAMI VE FEMİNİST KURAM	34
Sosyal Alışveriş Kuramı	34
Feminist Kuram	35
TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİ	37
Özet	38
Kendimizi Sınayalım	39
Yaşamın İçinden	40
Biraz Daha Düşünelim	40
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	40
Yanıt Anahtarı	40

ÜNİTE 3**Toplum ve Toplumsal Yapı 41**

GİRİŞ	43
TOPLUM	43
Toplumsal Yapı	44
Kültür	44
Toplumsal Sınıf	45
Statü	45
Rol	46
Gruplar	47
Toplumsal Kurumlar	47
TOPLUM TÜRLERİ	49
Avcı ve Toplayıcı Toplamlar	50
Göçebe ve Çobanlık Toplamları	50
Tarım Öncesi Toplamlar (İlkel Tarım Toplamları)	51
Tarım Toplamları	51
Endüstriyel Toplamlar	52
Özet	53
Kendimizi Sınayalım	54
Yaşamın İçinden	55
Biraz Daha Düşünelim	55
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	55
Yanıt Anahtarı	55

ÜNİTE 4**Kültür 57**

GİRİŞ	59
KÜLTÜR NEDİR?	59
KÜLTÜRÜN ÖZELLİKLERİ	60
KÜLTÜREL FARKLILIKLAR VE KÜLTÜREL BİRLEŞME	60
DİN VE KÜLTÜR	61

KÜLTÜRÜ OLUŞTURAN PARÇALAR NORM VE DEĞERLER	62
NORM	62
KÜLTÜRÜN KENDİ İÇİNDEKİ FARKLILIKLARI	65
Popüler kültür ve Fakirlik Kültürü	66
İdeal Kültür ve Gerçek Kültür	67
Yüksek Kültür ve Yaygın Kültür	67
Alt Kültür ve Karşıt Kültür	68
ETNOSENTRİZM VE KÜLTÜREL RELATİVİZM	69
Özet	71
Kendimizi Sınayalım	72
Yaşamın İçinden	73
Biraz Daha Düşünelim	73
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	73
Yanıt Anahtarı	73

Toplumsallaşma 75

ÜNİTE 5

GİRİŞ	77
TOPLUMSALLAŞMA NEDİR?	77
İNSANIN DOĞASI VE İZOLASYONUN TOPLUMSALLAŞMADAKİ ETKİLERİ	78
KURUMLARDA YETİŞMİŞ ÇOCUKLAR VE TOPLUMSALLAŞMA	80
TOPLUMSALLAŞMA İLE İLGİLİ SOSYOLOJİK KURAMLAR	81
Benlik Nedir?	81
C.H.Cooley ve Ayna Benlik	82
George Herbert Mead (1863-1931) ve Rol Alma	83
TOPLUMSALLAŞMADA ETKİLİ KURUMLAR	84
Aile ve Toplumsallaşma	84
Din Kurumu	86
Eğitim	86
Arkadaş Grupları	87
Sportif Etkinlikler	88
Kitle İletişim Araçları	88
Çalışma ortamı	89
YETİŞKİN TOPLUMSALLAŞMASI	89
Özet	90
Kendimizi Sınayalım	91
Yaşamın İçinden	92
Biraz Daha Düşünelim	92
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	92
Yanıt Anahtarı	92

Toplumsal Gruplar 93

ÜNİTE 6

GİRİŞ	95
GRUP, YIĞIN VE KATEGORİ FARKLILIĞI	95
GRUP TÜRLERİ	97
Birincil Gruplar	97
İkincil Gruplar	98
İç ve Dış Gruplar	99
Referans Grubu	100
Elektronik Etkileşim Grupları	100

KÜÇÜK GRUPLAR	101
Grubun Büyüklüğü	101
Küçük Gruptaki Liderlik	102
GRUP NORMLARI	103
Özet	105
Kendimizi Sınayalım	106
Yaşamın İçinden	107
Biraz Daha Düşünelim	107
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	107
Yanıt Anahtarı	107

ÜNİTE 7**Aile Kurumu 110**

GİRİŞ	111
AİLE VE EVLİLİK KURUMUNUN TANIMI	111
AİLE YAPILARI VE TÜRLERİ	112
Cinsel İlişkileri Düzenleme	112
Ekonomik Dayanışma	112
Üreme	113
Toplumsallaşma	113
Geleneksel Geniş Aile	114
ENDÜSTRİLEŞME SÜRECİ VE ÇEKİRDEK AİLE İLİŞKİSİ	115
EVLİLİK BİÇİMLERİ VE ANALİZİ	116
AİLE KURUMUNA TEORİK YAKLAŞIMLAR	118
Fonksiyonalist Yaklaşım	118
Cinsel Davranışları Düzenlemek	118
Topluma Yeni Üyeler Kazandırmak	118
Toplumsallaşma	118
Bakım ve Korunma Sağlama	119
Sosyal Yerleştirme	119
Duygusal Destek	119
Ensest Yasası ve Fonksiyonları	119
Çatışma Kuramı	120
Sembolik Etkileşim Kuramı	120
BOŞANMA	121
Bireysel Nedenler	122
Toplumsal Nedenler	122
Boşanmaların Çocuklar Üzerindeki Etkileri	122
Başarılı Evliliklerin Nedenleri	123
Özet	124
Kendimizi Sınayalım	125
Yaşamın İçinden	126
Biraz Daha Düşünelim	126
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	126
Yanıt Anahtarı	126

ÜNİTE 8**Toplumsal Tabakalaşma ve Değişme 127**

GİRİŞ	129
TABAKALAŞMA	130
Kölelik ve Kast Sistemi	130
Zümreler	132

Sınıf ve Statü Sistemi	133
TOPLUMSAL TABAKALAŞMA KURAMLARI	134
Marx ve Çatışma Modeli	135
Dahrendorf ve Marx	136
Fonksiyonalist (Görevselci) Yaklaşım	137
Max Weber ve Toplumsal Tabakalaşma	140
Bir Sentez ve Lenski'nin Kuramı	141
GLOBAL TABAKALAŞMA VE DÜNYANIN ÜÇ GELİŞİM SÜRECİ	142
TOPLUMSAL HAREKETLİLİK	144
TOPLUMSAL DEĞİŞME	144
TOPLUMSAL DEĞİŞMENİN TEMEL SAYILTI LARI	146
Değişme Doğal Bir Olgudur	147
Değişme Kaçınılmazdır	147
Değişme Sürekli dir	147
Değişme Gerekli dir	148
Değişme Benzerlik Gösterir	148
TOPLUMSAL DEĞİŞMEYİ YARATAN ETMENLER	148
Çevresel Etmenler	148
İstila	149
Kültürel Temas	149
Yayı lma	149
İç Kaynaklar	150
Keşifler ve İcatlar	150
Nüfus Hareketleri	150
Teknoloji ve Toplumsal Değişme	150
TOPLUMSAL DEĞİŞME VE MODERNLEŞME	152
Özet	154
Kendimizi Sınayalım	155
Yaşamın İçinden	156
Biraz Daha Düşünelim	156
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	156
Yanıt Anahtarı	156
Psikoloji Bilimine Giriş	157
PSİKOLOJİNİN TANIMI	159
PSİKOLOJİYLE İLGİLİ BEKLENTİLER VE BUNLARIN	
DOĞRULANMA DERECE Sİ	161
PSİKOLOJİNİN DİĞER BİLİMLER ARASINDAKİ YERİ	161
PSİKOLOJİNİN DALLARI	162
Deneysel Psikoloji	163
Sosyal Psikoloji	164
Gelişim Psikolojisi	164
Uygulamalı Psikoloji	165
Psikometrik Psikoloji	167
PSİKOLOJİNİN YÖNTEMİ	167
Betimsel Araştırmalar ve İlgili Teknikler	167
Doğal Gözlem	167
Sistemati k Gözlem	168
Testler	168
Anket (Soru Listesi)	168

Mülakat	168
Vak'a İncelemesi	169
Deneysel Araştırmalar	169
Korelatif Araştırmalar	171
Özet	172
Kendimizi Sınayalım	173
Yaşamın İçinden	174
Biraz Daha Düşünelim	174
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	174
Yanıt Anahtarı	174

ÜNİTE 10**Yaşam Boyu Gelişim Psikolojisi 175**

GİRİŞ	177
GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE BAZI TEMEL KAVRAMLAR	177
Gelişme ve Değişme	177
Gelişim Psikolojisinin Amaçları	178
Davranışın Gelişmesinde Biyolojik ve Çevresel Etkenler	179
Kültürün Gelişim Üzerindeki Etkileri: Olgunlaşma	179
Çevrenin Gelişim Üzerindeki Etkileri: Öğrenme, Sosyalleşme	179
Kalıtım ve Çevre Arasındaki Etkileşim	180
DAVRANIŞIN GELİŞİMİNİ AÇAKLAMAYA YÖNELİK	
BAŞLICA KURAMLAR	181
Sosyal Öğrenme Kuramı	182
Dönem Kavramı ve Gelişim Dönemleri	183
Sigmund Freud ve Psikoseksüel Gelişim Dönemleri	184
Erik H.Erikson ve Psikososyal Gelişim Dönemleri	184
Erikson'a Göre İnsanın Sekiz Dönemi	184
Jean Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı ve Bilişsel	
Gelişim Dönemleri	187
Duyusal-Motor Dönem (0-2 Yaş)	187
İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş)	188
Somut İşlemsel Dönem (7-11 Yaş)	189
Formel İşlemsel Dönem (11 Yaş ve Sonrası)	189
VİCDAN GELİŞİMİ: DOĞRU VE YANLIŞ	191
Freud'un Ahlak Gelişimine Yaklaşımı	191
Bilişsel-Gelişim Yaklaşım	191
Özet	193
Kendimizi Sınayalım	194
Yaşamın İçinden	195
Biraz Daha Düşünelim	195
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	195
Yanıt Anahtarı	195

ÜNİTE 11**Güdüler ve Duygular 197**

GİRİŞ	199
GÜDÜ NEDİR?	199
OLUMLU VE OLUMSUZ HEDEFLER	199
İçsel Güdüleyiciler	200
Dışsal Güdüleyiciler	200
BİLİNÇDİŞİ GÜDÜLENME	201

GÜDÜLERİN SINIFLANDIRILMASI	201
Birincil Gdüler	201
Sosyal Gdüler	203
GÜDÜLERİN HİYERARŞİSİ	204
DUYGULAR	204
Duyguların Fizyolojik Temeli	205
Sinir Sistemi ve Duygular	205
Duyguların İfadesi	206
DUYGUSAL YAŞANTILAR	207
DUYGULAR VE PSİKOSOMATİK BOZUKLUKLAR	209
Özet	210
Kendimizi Sınayalım	211
Yaşamın İçinden	212
Biraz Daha Düşünelim	212
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	212
Yanıt Anahtarı	212

Duyum ve Algı 213

ÜNİTE 12

GİRİŞ	215
DUYUM NEDİR?	215
ALGI NEDİR?	215
ALGININ ÖZELLİKLERİ	216
Seçicilik	216
Değişmezlik	217
Örgütlenme	218
Derinlik Algısı	219
Monoküler İpuçları	220
Binoküler İpuçları	220
ALGI YANILMALARI	221
ALGIDA ÖĞRENMENİN ROLÜ	221
Özet	222
Kendimizi Sınayalım	223
Yaşamın İçinden	224
Biraz Daha Düşünelim	224
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	224
Yanıt Anahtarı	224

Öğrenme 225

ÜNİTE 13

GİRİŞ	227
ÖĞRENMENİN TANIMI	227
ÖĞRENMENİN YOLLARI	227
Tepkisel Koşullama (Klasik Şartlanma)	228
Tepkisel Koşullamanın Temel Kavramları	229
Tepkisel Koşullamanın İnsanlar İçin Önemi	229
Edimsel (Operant) Koşullama Yoluyla Öğrenme	230
Edimsel Koşullamanın Temel Kavramları	230
Edimsel Davranış ve Sonuçları Arasındaki İlişkiler	231
Pekiştirme Tarifeleri	232
Pekiştirme Tarifelerinin Davranışlara Etkisi ve Önemi	233
Gözlem Yoluyla Öğrenme (Sosyal Öğrenme)	233

Özet	235
Kendimizi Sınayalım	236
Yaşamın İçinden	237
Biraz Daha Düşünelim	237
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	237
Yanıt Anahtarı	237

ÜNİTE 14**Kişilik Psikolojisi ve Kişilik Kuramları 239**

GİRİŞ	241
KİŞİLİK PSİKOLOJİSİ VE KİŞİLİĞİN TANIMI	241
KİŞİLİĞİN TANIMLANMASI	242
KİŞİLİĞİN GELİŞMESİ	243
Biyolojik Etkenler	243
Kalıtsal Etkenler	243
Fiziksel Yapı	243
Çevresel Etkenler	243
Kültürel Etkenler	244
Ailenin Etkileri	245
KİŞİLİK KURAMLARI	245
Kişilik Kuramlarının Durumu	246
Psikoanalitik Kuram	247
Kişilik Yapısı	247
KİŞİLİK GELİŞİMİ	248
Psikoseksüel Gelişim Dönemleri	248
FREUD SONRASI PSİKODİNAMİK KURAMLAR: Sosyal Görüşlü	
Psikoanalistler	249
Alfred Adler	249
Karen Horney	249
Erich Fromm	250
Harry S. Sullivan	250
SOSYAL GÖRÜŞLÜ PSİKOANALİSTLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	250
İNSANCIL YAKLAŞIMI SAVUNAN KİŞİLİK KURAMLARI	251
Carl Rogers	251
DAVRANIŞÇI YAKLAŞIM	252
SOSYAL ÖĞRENME KURAMLARI	252
KİŞİLİK DEĞERLENDİRİLMESİ VE KİŞİLİK TESTLERİ	253
Objektif Kişilik Testleri	254
Projektif Kişilik Testleri	254
Özet	257
Kendimizi Sınayalım	258
Yaşamın İçinden	259
Biraz Daha Düşünelim	259
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	259
Yanıt Anahtarı	259

ÜNİTE 15**Davranış Üzerine Sosyal Etkiler 261**

GİRİŞ	263
SOSYAL ETKİ	263
Uyma	263
Benimseme	264

Benimsemiş Görünme	264
İNSANLAR NİÇİN UYMA DAVRANIŞI GÖSTERİRLER?	265
UYMA DAVRANIŞINI BELİRLEYEN ETKENLER	266
UYMA DAVRANIŞININ TOPLUMSAL BİR İŞLEVİ VAR MIDIR?	267
AZINLIK ETKİSİ	267
KABUL ETME	268
İTAAT	269
Milgram'ın İtaat Deneyi	270
İnsanlar Otoriteye Niçin İtaat Eder?	271
GRUBUN BİREYİN DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	272
Özet	275
Kendimizi Sınayalım	276
Yaşamın İçinden	277
Biraz Daha Düşünelim	277
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	277
Yanıt Anahtarı	277

Tutumlar 279

GİRİŞ VE TUTUM KAVRAMI	281
İnsanlar nelere Karşı Tutum Sahibi Olabilirler?	281
Tutumun Bileşenleri	281
Bilişsel Bileşen	282
Duygusal Bileşen	282
Davranışsal Bileşen	283
Tutumların Özellikleri	283
Kuvvet Derecesi	283
Karmaşıklık Derecesi	283
Bileşenler Arası Tutarlılık	284
Diğer tutumlarla İlişki	284
TUTUM VE DAVRANIŞ	285
TUTUMLARIN OLUŞMASI	286
Ana-Baba Ekisi	286
Akranların Etkisi	286
Kitle İletişim Araçları	287
Tutum Nesnesiyle Olan Kişisel Yaşantılar	287
TUTUMLARIN ÖLÇÜLMESİ	287
TUTUMLARIN DEĞİŞMESİ	287
Bilgi Kaynağının Özellikleri	288
Mesajın Özellikleri	289
Hedefin Özellikleri	290
GÜNLÜK YAŞAMDA TUTUM DEĞİŞMESİ	291
Özet	293
Kendimizi Sınayalım	294
Yaşamın İçinden	295
Biraz Daha Düşünelim	295
Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar	295
Yanıt Anahtarı	295

Sözlük 297

Dizin 300

ÜNİTE 16

Önsöz

Davranış Bilimlerine Giriş dersi Açıköğretim Fakültesi öğrencilerinin eğitimlerinin ilk yıllarında karşılaştıkları derslerden birisidir. Bu dersin elinizdeki kitabı da sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikoloji içerikli ünitelerden oluşmaktadır. Kitabın ilk sekiz ünitesi sosyolojinin temel konu ve kavramlarını ele alırken, dokuz ve ondördüncü üniteler genel psikolojiyi, onbeş ve onaltıncı üniteler ise sosyal psikoloji konularını içermektedir.

Davranış Bilimleri kitabı, öğrencilere hem içinde yaşadıkları toplumu hem de kendilerini daha iyi tanıma amacıyla hazırlanmıştır. Sosyolojiye ilişkin üniteler, yaşadığımız toplumun davranışlarımız üzerindeki etkilerine ilişkin bilgilerimizi geliştirmeyi hedeflemektedir. Genel psikoloji ve sosyal psikolojiye ilişkin ünite içeriklerinde ise bireyin, yetenekleri, özellikleri, öğrenme becerileri, tutumları ve gelişimine dair temel kavram ve konular incelenmiştir.

Bu kitap ve ders kapsamında karşılaştığınız kavramlar, edineceğiniz bilgi, kendinizi, çevrenizi daha farklı bir gözle görmenizi, yorumlamanızı sağlayacak bir derinliğe sahiptir. Kitap ve televizyon programları sözü edilen tüm konuları daha iyi anlayabilmeniz amacıyla tasarlanmıştır. Bu konuda sizlere düşen kimi görevler de bulunmaktadır. Özellikle kitap içinde sıra sizde, yaşamın içinden ve biraz daha düşünelim başlıkları altında yer alan uygulama ve tartışma sorularını olabildiğince cevaplandırmaya çalışın. Davranış Bilimleri, insanı ve toplumu dolayısıyla hayatımızı doğrudan ilgilendiren bir çok sorun ve olayla yakından ilgilidir. Bu nedenle ders kapsamında öğrendiğiniz kimi kavramları gündelik hayatınızdaki olaylarla ilişkilendirerek, yakınlarınızla tartışmaya paylaşmaya özen gösterin.

Başarı dilekleriyle.

Editör
Prof.Dr. Enver Özkalp
Haziran 2002, Eskişehir

Çalışma Yöntemi

Bu kitap uzaktan öğretim ilkelerine göre tasarlanmış bir kitap olarak okuyucularının etkin ve katılımcı bir öğretim süreci içinde olmaları son derece önem kazanmaktadır. Kitapta yer alan konu ve kavramlar televizyon programlarıyla desteklenmektedir. TV programlarını izlemeden önce ünitelerin önceden çalışılmış olması konu ve kavramların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Üniteler arasında birbirini tamamlayan ve açan konularla karşılaşacaksınız. Dikkat ikonu ile birlikte yer alan ve sizleri daha önceki bölümlere yönlendiren uyarılar bu bütünlüğü sağlamak için düşünülmüştür. Bunun yanı sıra Sıra Sizde başlığı altındaki uyarılara da özen göstererek, buralarda yer alan tartışma sorularını çevrenizle paylaşın. Böylece konular daha iyi anlaşılacak ve pekişecektir.

Davranış Bilimleri, insanı yaşadığımız çevreyle ilişkileri, özcesi kendimizi ve hayatı konu alır. Bu nedenle ünite başında yer alan Örnek Olay ve ünite sonundaki Yaşamın İçinden bölümlerini kuramsal bilgilerin hayata yansımaları olarak değerlendirin. Yeni ve farklı örnekleri sizler de geliştirmeye çalışın.

Başarılarınızın sağlıkla ve mutlulukla sürmesi dileğiyle.

Sosyolojiye Giriş ve Yöntem

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁️ *bir disiplin olan sosyolojiyi tanımlayacak,*
- 👁️ *toplumsal yaşamdaki yerini tartışabilecek; temel ilgi odağını, grup ilişkilerindeki önemini ve amacını açıklayacak,*
- 👁️ *sosyolojinin alt dallarını tanımlayacak,*
- 👁️ *sosyolojinin kullandığı yöntem ve bilimsel araştırmada takip edilmesi gerekli aşamaları örneklerle tartışabileceksiniz.*

On beş yaşındayken Willie Basket, iki kişiyi New York şehrinin metrosunda öldürerek hüküm giyer ve hapisbaneye gönderilir. Birkaç yıl sonra yaşı küçük olduğu için serbest bırakılır. Ancak, kısa bir süre sonra kundakçılık suçundan tekrar hapse döner. 1984 yılına kadar hapisbanede kalan Willie, bu süre içerisinde kaldığı koğuşu yedi kere ateşe verir, sekiz kere gardiyanlara saldırır ve birçok kez kaçmaya teşebbüs eder.

1987 yılında bir gazeteciyle yaptığı bir görüşme sırasında, kendini getiren gardiyani bıçaklayarak ağır yaralar. Gazeteci olayı çok saçma olarak niteler. Çünkü, Willie hiçbir amacı olmadan hiç tanımadığı gardiyani boş yere bıçaklamıştır. Willie konuşmasında, içinde bulunduğu toplumsal sistemi komik bulduğunu ve kendisine hiçbir yararı olmadığını söyler. Sadece yaratılan canavarla mücadele ettiğini belirtir.

Acaba Willie Basket nasıl bir çevrede yetişmiştir? Şahitlerin ifadesine göre Willie'nin annesi çok sevecen ancak pasif bir kadındı. Willie annesine ne zaman babasını sorsa onun da kendisi gibi kötü bir insan olduğu cevabını almıştı. Willie'nin hiçbir zaman babasını tanıma şansı olmadı. Annesi onu dokuz yaşındayken islahavine gönderdi. Okul yaşamında öğretmenleri, Willie'yi bir türlü kontrol edemediler. Willie bir hastaneye gözlem için gönderildi.

Psikolojik testler, Willie'nin vaktinden önce gelişmiş sıcakkanlı ve başkalarını anlayabilen bir kişi olduğunu gösterdi. Bu nedenle kendisinin kuvvetli bir desteğe ve yönlendirmeye ihtiyacı olduğu ortaya çıktı. Bunu yapabilecek kişinin yaratıcı bir potansiyele ve yüksek bir entellektüellik düzeyine sahip olması gerekiyordu.

Ancak, hakim, psikoloji merkezinden yapılan bu tavsiyeleri dinlemiyerek, Willie'yi, suçlu çocukların bulunduğu bir islahaneye gönderdi. Willie ile 12 yaşından beri birlikte olan ve ona yardım etmeye çalışan sosyal hizmet uzmanı Silvia Honig, bu yılların Willie üzerinde çok önemli etkileri olduğunu düşünmektedir. Çünkü, Willie hiçbir zaman disipline olmamıştı, sınıftan kaçmış, hatta şehire kızlarla ve okulun öğretmenleriyle gidip sarhoş oluncaya kadar içki içmesine izin verilmişti.

Willie büyüdüğüce daha saldırgan, otorite dinlemeyen biri olmuş, bir çocuğun gözüne sopayla vurarak onu sakat bırakmış, bir çocuğa duştayken cinsel saldırıda bulunmuş, hatta kamyon çalarak sosyal hizmet uzmanını ziyarete gitmiştir. Buna rağmen 1977'de henüz yaşı on dört iken islahaneden bırakılmış ve bırakıldıktan sonra bir yıl içinde birçok suç işlemiştir. Bunların içinde metroda işlediği cinayet de vardır.

Willie gelecekte ne beklemektedir? Sonu ne olacaktır? Son cinayetinden sonra Willie hapisbanede izole edilmiş olarak, tek başına yaşamaktadır. Hatta en yakın dostu olan sosyal hizmet uzmanı bile artık onu ziyaret etmeyi bırakmıştır.

Canavar olan bir dünyada Willie gün geçtikçe daha çok canavarlaşmaktadır. Silvia Honig, Willie'nin çok kısa bir süre içinde ya kendini ya da bir başkasını öldüreceğine inanmaktadır. Willie ise sosyal hizmet uzmanına "kendisini öldürecek olurlarsa, ancak huzur bulabileceğini söylemiştir."

GİRİŞ

Örnek olayımızdaki durum acaba sizi nasıl etkiledi? Willie hakkında neler düşündünüz? Belki de işlediği suçlardan ötürü ona kızıp lanetlediniz. En iyi çözümün onu asmak olduğunu düşündünüz. Öte yandan yapılan testler sonucunda olumlu özelliklere sahip olmasına karşın, yaşadığı ortamın ve aldığı eğitim sisteminin bireyi nasıl azılı bir suçlu haline getirdiğine şahit oldunuz. Yani toplumsal açıdan bozuk bir yönetimin, nasıl tahrip edici bir güce sahip olduğunu gördünüz. Belki de sadece şaşkırdınız ve aklınız karıştı. Eğer aklınız karıştıysa, sakın kendinizi kötü hissetmeyin. İşte toplumbilimciler yaşamlarını toplumsal olaylara ve konulara adayıp, bu olayların sosyolojik analizleriyle uğraşmaktadırlar.

Willie Basket'in hikayesi, insanların yaşadıkları toplumsal çevreden veya dünyadan nasıl etkilendiklerini anlatan bir örnek olaydır. İşte sosyoloji veya toplumbilim, insanların grup içi davranışlarının bilimsel çalışmasını yapan ve bireylerin belirli davranışlarda bulunmasını etkileyen toplumsal güçleri inceleyen bir bilim dalıdır.

Sosyoloji diğer deyişle toplumbilim sosyal bilimlerden birisidir. Ancak, diğer sosyal bilimlerden konusu ve ilgi alanı ile farklılık gösterir. Sosyolojiyi birçok biçimde tanımlamak mümkündür. Örneğin, "insan ilişkilerini inceleyen bilimsel bir disiplin" ya da "insan toplumlarının ve bireylerin sosyal davranışlarının bilimsel olarak incelenmesi" gibi tanımlanabilir. Görüldüğü gibi bu tanımlarda sosyoloji, toplum içindeki insan ilişkileri ve etkileşimleriyle ilgili bir disiplin olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyologlar; birbirinden izole olarak yaşayan kişilerle değil, aksine birbirlerini etkileyen, iletişim kuran, diğer bir deyimle bir sosyal ortam içinde bulunan insan gruplarıyla ilgili olarak çalışırlar. İnsanoğlu bir toplumsal çevre içinde diğer insanlarla ilişki kurarak yaşamını sürdürür. Yani bizim dışımızda olan ancak bizi kontrol eden milyonlarca ilişki içinde yaşamaktayız.

Hepimiz bir aile ortamında doğup anne ve babamızla, kardeşlerimizle çeşitli biçimlerde ilişki kurarak yaşadığımız toplumsal çevreyi öğrenir ve ona uygun biçimde hareket ederiz. Çoğumuz çeşitli okullara gidip eğitim görür, ders alır, not tutar, sınavlara girerek, belirli otoritelere itaat etmeyi öğreniriz. Bu şekilde kişiliğimizin, görgü ve bilgimizin gelişmesine yardımcı oluruz.

Bu ortamlar içerisinde gerçekte ilişkide bulunduğumuz insanların sayısı çok değildir. Bunlar arasında, arkadaşlarımız, hocalarımız, zaman zaman da idarecilerimiz yer almaktadır. Ancak hepimiz, bizim dışımızda olan ve bu sınırlı iletişimin dışında gerçekleşen daha birçok sistemli ilişkinin varlığından habersizdir. Bu yönüyle yaşam, insanların çeşitli roller alarak katıldığı, bir oyuna benzemektedir.

SOSYOLOJİNİN BAKIŞ AÇISI VE FARKLILIĞI

İnsanlar, diğer insanlarla ilişkide bulunurken sanki bir oyun düzenleyip, belirli kurallar ve kaideler koymaktadırlar. Bu kurallar ve kaideler zamanla onların yaşamlarının düzenleyicisi olmaktadır. Örneğin, sınıfta nasıl ders dinleneceğinden, nasıl yemek yeneceğinden, bankadan nasıl para çekileceğine kadar her şey bir düzen ve ilişki içerisinde gerçekleşmektedir. Bütün bu anlatılanlar ışığında, sosyolojiyi şöyle tanımlamak mümkündür:

Sosyoloji; bir bütün içerisinde insanların bütün ilişkilerini inceleyen, bu ilişkilerin nasıl yaratılıp korunduğunu ve değiştiğini analiz eden sosyal bilimlerden bi-

Sosyoloji bir bütün içerisinde insanların bütün ilişkilerini inceleyen, bu ilişkilerin nasıl yaratılıp korunduğunu ve değiştiğini analiz eden sosyal bir bilimdir.

ridir. Sosyoloji hiçbir zaman bireyi tek başına ele alıp inceleyen, onun sorunlarını çözmeye çalışan bir disiplin değildir.

Sosyoloji insan toplumlarını ve toplumsal davranışlarını bilimsel olarak inceler.

Toplumbilim (sosyoloji) her zaman bireyin içinde yaşadığı grubu ve grup davranışlarını inceler. Çünkü, insanoğlu yaşam boyu çeşitli gruplara üye olarak hayatını devam ettirir. Bu gruplardan bazıları aile gibi küçük, bazıları ise şehir gibi büyüktürler. Bu gruplar ve bireyler birbirlerini etkileyerek yaşamlarını sürdürür, çeşitli beklentiler ve sorumluluklar geliştirirler. İşte bütün bu gruplar, toplumsal kurallar ve güçler sosyolojinin ilgi alanıdır. Tarih boyunca atalarımız, insanın çevresinde yer alan toplumsal olaylarla ilgilenmiş, onların nedenlerini, nasıl oluştuklarını anlamaya çalışmıştır.

- Neden insanlar yaşamları boyunca aile kurmuşlar ve neden bir tanrıya inanmışlardır?
- Niye bir grubun yaşam biçimi bir diğerinden farklıdır?
- Neden bazı insanlar toplumsal kurallara itaat edip uyarken bazıları uymaz?
- Niye bazı insanlar fakir bazıları zengindir?
- Niçin hiç istenmediği halde savaşlar olmaktadır?
- İnsanları savaşmaya iten faktörler nelerdir?
- Toplumun bir arada tutan şey nedir?
- Neden toplumlar zamanla değişmektedirler?

Geçmişten, günümüze değin birçok insan bu sorulara cevap vermeye çalışmış ve açıklamalar getirmişlerdir. Ancak bu cevapların çoğu sezgisel, önyargılı, spekülasyon, inançlara ve doğaüstü güçlere dayalıydı. Diğer bir deyimle bilimsel değildi. Geçen çağın sonlarında yeni bir yöntem, insan toplumlarını ve toplumsal davranışlarını incelemeye kullanılmaya başlandı. Bu yöntemin adı bilimsel yöntem idi ve bilimsel yöntemin yukarıdaki sorulara verdiği cevaplar, gerçeklere ve sistematik araştırmalara dayalıydı. İşte toplumsal olayları bu yeni yöntemle araştırma biçimi sosyolojinin gelişmesinde ve ortaya çıkışında büyük bir rol oynadı. Bu dal, insan toplumlarını ve toplumsal davranışlarını bilimsel olarak inceleyen bir disiplin olarak tanımlandı.

Sosyologlar daha bilimin başlangıç yıllarından başlayarak, kendilerini insan türünün öğrencileri olarak adlandırdılar. Gerçekte insan davranışı kesin olarak bir bilim dalının (disiplinin) tekeli altında değildir. Yani insan davranışlarını tek bir disiplin incelemeyebilir. Farklı disiplinler, insan davranışlarının farklı yönlerini ele alır ve inceler. O halde doğal olarak şu soru geliyor: Sosyoloji insanın hangi yönünü ele alır ve inceler, sosyolojinin bakış açısı ve yaklaşımı nedir?

Şimdiye kadar anlatılanlarla birlikte sosyolojinin temel ilgi odağını nasıl tanımlayabiliriz?

SIRA SİZDE

İçinde yaşadığımız dünya, her bireyin çevresindeki gerçekleri aynı biçimde gördüğü ve yorumladığı bir yer değildir. Örneğin, herhangi bir ev birçok insan için farklı anlam ve değerler taşıyabilir. Bir mimar, komisyoncu, hırsız ya da sanatçının bu eve bakış açıları farklıdır. Komisyoncu evin kaç para edeceğini, hırsız eve nasıl girebileceğini, mimar ise yapı biçimini ele alarak bu eve bakar. Tıpkı bunun gibi sosyologlar da ilgi alanı olan konulara farklı bir göz ve düşünce ile bakarlar. Onların bakış açısı bir şairin, avukatın, politikacınınkinden doğal olarak farklıdır.

İnsanın dünya görüşünü kendi deneyim ve tecrübeleri oluştururken, sosyoloji bize yeni bir bakış açısı ve dünya görüşü sunmaktadır. Bu sunulan dünyanın içinde; zenginler ve fakirler, politikacılar, doktorlar, uyuşturucu madde bağımlıları, suçlular ve daha birçokları yer almaktadır. Bu insanların farklı bakış açıları, farklı yaşam tecrübeleri ve gerçekleri farklı bir biçimde algılayışları sözkonusudur. İşte sosyoloji bu noktada bizim, bu insanların da dünyalarını görmemize, anlamamıza, kendimizden farklı olan tutum ve davranışlarını kavramamıza yardımcı olur.

İnsan, yaşamını bir toplum içerisinde geçirir. İçinde yaşadığımız bu toplum, biz doğmadan vardı, biz öldükten sonra da varlığını sürdürecektir. Hepimiz toplumda bir grubun üyesi olarak dünyaya gelir, kişiliğimizi, ümit ve korkularımızı, mutluluğumuzu bu gruplarla sürdürdüğümüz ilişkiler sonunda kazanırız.

Bu açıdan sosyolojinin temel görüşü olarak "insan davranışlarının, bireyin içinde yaşadığı, üyesi olduğu grup tarafından etkilendiği ve bu grup içindeki etkileşimlerle şekillendiği" kabul edilmektedir.

Sosyolojik bakış açısı insanların içinde buldukları toplumsal içerik ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle sosyologlar, bu toplumsal çevrenin veya içeriğin bireylerin yaşantılarını nasıl etkilediğini analiz ederler. Diğer bir deyimle, sosyolojik bakış açısının temelinde insanların içinde buldukları toplumlardan nasıl etkilendiği yer alır.

İnsanların bazı şeyleri neden veya niçin yaptıklarına baktığımızda, sosyologlar, bu bireylerin o toplum içinde nerede bulduklarına bakarlar. Yani birey o toplum içinde nerede yer alıyor, yaptığı iş nedir, geliri ne kadardır, eğitim düzeyi nedir, yaşı veya cinsiyeti nedir? İşte bu noktaları göz önüne aldığımızda bireyin o toplum içinde nerede olduğunu anlarız. Bizler yetişirken içinde bulunduğumuz gruplarla kurduğumuz özdeşimler sonucu fikirlerimiz, değerlerimiz, dünya görüşümüz bunlardan etkilenecek farklılaşır veya benzerlik taşır.

Diğer bir deyimle yaşantımız diğer insanlarla kurmuş olduğumuz ilişkilerdir. Tokalaşmaktan cinayete bütün sosyal davranışlarımız ve ekonomiden aileye bütün toplumsal kurumlar, sosyal etkileşimin bir sonucu veya ürünüdürler. Bütün bu anlatılar sonucunda, grupların sosyologlar için temel çalışma alanı olduğu kolaylıkla anlaşılabilir.

Bu gruplar yani sosyologların (toplumbilimcilerin) üzerinde odaklandıkları gruplar, bir müzik grubunda olduğu gibi küçük, etnik bir topluluk ya da bir kent

Sosyolojinin temel görüşü insan davranışlarının, bireyin içinde yaşadığı, üyesi olduğu grup tarafından etkilendiği ve bu grup içindeki etkileşimlerle şekillendiğidir.

gibi büyük, ya da milyonlarca insanı barındıran endüstriyel toplumlar gibi çok büyük gruplar olabilir. Bu nedenle sosyoloji; aile, din grupları, sapkın grup davranışları, örgütler, üniversiteler, topluluk ve toplumları inceler. Dolayısıyla sosyoloji insanın hiçbir zaman bulunduğu yerde tek başına olmadığı, daima bir grup içerisinde yer aldığı düşüncesinden hareket eder.

Sosyologlar toplum, toplumsal kurumlar ve insan ilişkileri üzerinde çalışan bilim adamlarıdır. Onların çalıştıkları konular genelde bizim için yabancı değildir. Sosyologlar sıradan, çok basit gibi görünen olayları ele alarak incelerler ve herkesin kabul edebileceği toplumsal gerçekleri ortaya koymaya çalışırlar.

Sosyologların ele aldığı sorunlar çok zor gibi görünebilir; ama açıklandıklarında ise çok basitmiş gibi görünürler. Sosyologlar olaylar arasındaki değişmez ilişkileri gösterme, kanunlara varma çabası içindedirler. Bütün bu sözü edilenler her bilim dalında olduğu gibi sosyolojide de bilimsel bilgi birikimi teori (kuram) ve kanunlarla gelişecek ve amacına ulaşacaktır.

SIRA SİZDE

Daha önce tanıştığınız bilim dallarını da düşünerek sosyolojini temel amacını tanımlamaya çalışınız.

SOSYOLOJİNİN DİĞER BİLİMLER ARASINDAKİ YERİ

Şimdiye kadar sosyolojinin başlı başına bilimsel bir disiplin olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Şimdi de sosyolojinin diğer bilimlerle arasındaki yerini açıklayacağız. Doğal olarak bu açıklamalara "Bilim Nedir?" sorusuna cevap vererek başlamak gerekiyor.

Bilim, mantık ve sistematik yollarla bilginin elde edilmesi ve üretilmesi demektir. Diğer bir deyimle, bilimsel olmak belirli bir yöntem izlemek anlamına gelmektedir.

Bilimler genelde iki büyük kısma ayrılır. Bunlar;

- Doğa Bilimleri, (Fizik, Kimya, Biyoloji)
- Sosyal Bilimlerdir. (Psikoloji, Sosyal Psikoloji, Sosyoloji, Tarih)

Doğabilimleri, fiziki ve biyolojik olgular ve olaylar üzerinde yoğunlaşırlar, sosyal bilimler ise insan davranışlarının farklı yönlerini ele alırlar. Ancak her iki dalın da temel yaklaşımı bilimsel yöntemi kullanmasıdır.

Gerek sosyal, gerek doğa bilimleri dünyadaki her şeyin belirli bir düzen içerisinde oluştuğunu varsayım olarak kabul ederler. Yani, olaylar ve moleküller tesadüfi değil, insanların genellemeler yapmalarını kolaylaştıracak bir uyum içerisinde evrende vardır. Bu nedenle bilim adamları, olaylar arasındaki bu neden-sonuç ilişkileriyle yakından ilgilidirler. Diğer bir deyimle, olayların nedenlerini ve bunun ortaya çıkardığı sonuçları anlamak, açıklamak ve yordamak amacıyla bilim adamı araştırma yapar. Bilim adamının bulduğu sonuçlar başkaları tarafından da pekiştirildiği, doğruluğu ispatlandığı zaman, bilim adamının araştırması amacına ulaşır.

Toplumsal olaylar da diğer doğa olayları gibi rastgele ve kendiliğinden oluşan olaylar değildir. Aksine toplumsal olaylar belirli düzen ve kalıplar içerisinde gerçekleşir. İnsanlar geçmişte olduğu gibi, belirli düşünce ve davranış kalıpları içerisinde ilişkilerini sürdürmektedirler. Bu nedenle, sosyoloji de diğer doğa bilimlerinin uyguladığı bilimsel yöntemi uygular ve bulduğu sonuçları genelleştirir. Tabii ki, sosyoloji olaylar arasındaki ilişkileri saptayıp teorilere ulaşmaya çalışır. Sosyologlar bu amaçla veri toplar, bulduğu verileri analiz eder, gözlem ve deney yapar, bunların kayıtlarını tutar ve sonuçta da kesin ve doğru bilgilere ulaşır.

Bilim, mantık ve sistematik yollarla bilginin elde edilmesi ve üretilmesidir.

Diğer sosyal bilimler gibi sosyoloji de diğer doğa bilimlerine kıyasla daha az gelişmiş bir disiplindir. Bunun da iki nedeni vardır. Birincisi, bilimsel yöntemin sosyolojide uygulanış tarihinin yeni oluşudur. İkincisi ise sosyolojinin konusu olan insan davranışlarına ilişkin konularda, çalışmanın ortaya çıkardığı güçlüklerdir. Gerçekten de doğa bilimlerinde moleküller ve maddelerle araştırma yapmak son derece doğal ve kolayken, insan üzerinde araştırma yapmak kolay değildir. Araştırma yapıldığını hisseden insan, çeşitli nedenlerle doğal davranışlarını değiştirir ve araştırmacıyı yanıltır. İnsan davranışları karmaşık birçok nedene dayalıdır. Bu davranışları bir tek faktörle açıklamak çok zor hatta imkansızdır. Ancak bu olgu, sosyolojinin biyokimya veya fiziğe kıyasla daha az bilimsel olduğunu göstermez. Sadece sosyolojinin genelleme ve açıklamalar yapmada daha zorlandığını gösterir. Bu nedenle sosyologların kullandıkları kavramlar ve açıklamalar her zaman kolay anlaşılır dilden değildir. Hatta onların kendilerine özgü bir dilleri olduğundan söz edilir.

Sosyal bilimler ve doğa bilimlerini çeşitli açılardan karşılaştırınız.

SIRA SİZDE

SOSYOLOJİNİN ALT DALLARI

Burada toplumsal yaşamın belli bir yönünü kendisine konu alan ve sayıları sürekli artan özel toplumbilim dallarına değineceğiz. Toplumsal sorunların çoğalması, bilgilerin giderek farklılaşan, uzmanlaşan ve sayılar artan alanda diğer bilgi bütünlüklerinden neredeyse bağımsız bir biçimde yoğunlaşması, özel sosyolojilerin doğuşunu özendirmiştir.

SOSYOLOJİNİN ALT DALLARI

- Bilgi Sosyolojisi
- Ekonomi Sosyolojisi
- Sanayi Sosyolojisi
- Kent Sosyolojisi
- Köy (Kırsal) Sosyolojisi
- Din Sosyolojisi
- Hukuk (Tüze) Sosyolojisi
- Siyaset Sosyolojisi
- Eğitim Sosyolojisi
- Uygulamalı Sosyoloji

Tablo 1.1: Sosyoloji Biliminin Alt Dalları

Bilgi Sosyolojisi

Bilgi sosyolojisinin temel konusu uygarlık, kültür, toplum, sınıf ve grup tiplerine göre öncelikli bilgi türlerinin ve biçimlerinin araştırılmasıdır. Bilgi sosyolojisi ayrıca, değişik toplum yapılarına göre, bilginin ve bilgiyi oluşturan ve yayan kişinin rolleri, bilginin yayılması ve biçimlerinin toplumsal anlamı, bilgi türleri gibi konularla ilgilenir.

Sanayi sosyolojisi çalışma ya da iş sosyolojisi olarak da tanımlanır.

Ekonomi Sosyolojisi

Ekonomi dalındaki bilgilerden de faydalanarak; teknoloji, gelir dağılımı, tüketim ve farklılaşması, iş bölümü, ulusal düzeyde karar mekanizmaları ve yapısı gibi konularla ilgilenir.

Sanayi Sosyolojisi

Çalışma ya da iş sosyolojisi olarak da nitelenen sanayi sosyolojisi; örgüt sosyolojisi, psikoloji, sosyal psikoloji, iş idaresi, ekonomi gibi birçok sosyal bilimin ve bu bilimlerin özel dallarından bir çoğunun çeşitli düzeylerde kurdukları ilişkileri kapsamakta ve toplumsal gerçeğin bir bütünlüğü açısından, bunları toplumun yapısına göreli olarak bir sentez haline getirmeye çalışmaktadır.

Bir sanayi sistemini konu olarak inceleyen sanayi sosyolojisi; iş yerinin yapısı, güvenliği, sendikalaşma hareketleri, verimlilik, işçi-işveren ilişkileri, sanayi ve toplum ilişkileri gibi konuları inceler. Son zamanlarda sanayi sosyolojisi ile ilgili çalışmaların boş zamanların değerlendirilmesi konusuna giderek daha fazla yer ayrıldığı da görülmektedir.

Kent Sosyolojisi

Kent Sosyolojisi kentlerin oluşumu, konutları, kent yaşamının insan ve toplum üzerine etkileri, kentsel yaşam, kentsel yaşamın doğurduğu sorunlar, kentlerin yerleşim düzeni, yeni kentlerin kuruluşu ve gelişmesi, kentsel imajların gruplara göre değişimi gibi çeşitli konuları inceleyen bir özel sosyoloji dalıdır.

Köy (Kırsal) Sosyolojisi

Sosyolojinin bir diğer alt dalı olan Köy Sosyolojisi ile tarım kesiminin sorunları, toplumsal değişme (kırsal alanda), teknolojik değişimin yarattığı sorunlar, değer sistemlerindeki değişimler, kasaba-köy-şehir ilişkileri, köyde liderlik sorunu, köyün genel yönetim sorunları gibi konularla ilgilenmektedir.

Din Sosyolojisi

İlk din sosyolojisi çalışmaları günümüz az gelişmiş toplumlardaki dinlerin ya da geçmişteki toplumların dinlerinin incelenmesine yönelik olmuştur. Din sosyolojisi, bugün daha çok din ve dinsel pratikler ile diğer toplumsal etken ve kurumlar arasındaki karşılıklı ilişkileri incelemeye yönelmiş bulunmaktadır. Dinin toplumdaki yeri ve diğer toplumsal kuram ve oluşumlar üzerindeki etkileri, teknolojik, ekonomik ve toplumsal değişiminin dinsel pratikleri belirleme biçimleri, sanayileşme ve kentleşme ile dinsel pratikler arasındaki ilişkiler, dinsel otoritenin toplumsal rolü ve gücü kültür ve uygarlıkların dinsel temelleri, din sosyolojisinin ele aldığı konular arasındadır.

Hukuk (Tüze) Sosyolojisi

Hukuk ile hukuk toplumbilimi aynı şeyi incelerler. Toplumbilimci, hukuk kurallarını belli bir toplumsal durumun anlatımı olarak alıp inceler; çünkü her toplum, özellikle çağdaş toplum yaşamının bütün yönlerini hukuk düzeninde yansıtır.

Hukuk insanların bir arada yaşamaları zorunluluğunun doğal sonuçlarından biridir. Hukuk belirli bir toplumda, birey grupların toplumsal ilişkileri ve eylemleri üzerinde normatif, emredici ve yaptırımcı bir etki yapar. Toplum tarafından meşru olarak kabul edilen ve kurallarla belirginleşen bir toplumsal kontrol mekanizmasıdır.

Hukuk sosyolojisi, özellikle, hukuk, ahlak ve halkın görenek ve kurallarını ayırtmede, yükümlülük düşüncesinin gelişiminde, suçluluk, ailenin evrimi ve boşanma, yetki ve sorumluluk alanlarında önemli sonuçlar almış bulunmaktadır.

Siyaset Sosyolojisi

Siyaset bilimi, tarihinde iki açıdan tanımlanmıştır. Bir tanıma göre siyaset bilimi devleti, onun kuruluş ve işleyişini inceler. Bu geleneksel anlayıştır. Yeni bir anlayışa göre ise siyaset bilimi, erk (iktidar) olaylarını, başka bir deyişle yönetme ve yönetilme olayını bunun kurumsallaşma sürecini inceler. Bu ikinci yaklaşım siyasal bilimin toplumbilimsel bakış açısından ve toplumbilimin verilerinden etkilenecek, insanların siyasal davranışlarına etkide bulunan bütün toplumsal etkenleri de incelemeye başlamasının bir sonucu olmuştur.

Bu açıdan siyaset sosyolojisinin en belirgin amaçlarından biri, toplumların yapılarıyla siyasal rejimleri arasındaki ilişkileri inceleyerek, bir siyasal rejim tipolojisine ulaşmaktadır. Bu bakımından siyasal parti tiplerinin, parti fonksiyonlarının ve parti sistemlerinin incelenmesi, siyaset sosyolojisinin önem verdiği konulardan biridir. Bu grupların, ekonomik ve toplumsal kökenleri, tipleri (mesleki, ideolojik, bilimsel) siyasal otorite üzerindeki etki yolları ve biçimleri önemli araştırma konularını kapsar. Bir başka araştırma alanı da, siyasal katılma ve seçimleri kapsamaktadır. Bireylerin genel siyasal davranışları, siyasal örgütler içersindeki etkinlikleri bu disiplinin bir başka uğraşı alanıdır.

Eğitim Sosyolojisi

Eğitim sosyolojisi bir yandan sosyo-ekonomik kalkınmada eğitimin, özellikle de teknik eğitimin oynadığı rol ve ülkenin nüfus yapısının özelliklerine uygun bir eğitim planlamasına duyulan ihtiyaç konularıyla ilgilenmektedir. Diğer yandan da eğitim sosyolojisi, aşağı yukarı bütün ülkelerin anayasa ve yasalarında belirtilen, sosyal adalet, eğitimde fırsat eşitliği ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi gibi çağın zorunlu kıldığı temel toplumsal ilkeleri belirlemeye çalışır. Bu şekilde

eğitim sosyolojisi, belirgin bir toplumsal yapı içindeki eğitim sorunlarına ilişkin araştırmalar yapan bir disiplindir.

Doğal olarak her kültürün eğitim sorunu değişiktir. Toplumun kültürüne uygun bir eğitim politikasının belirlenmesi de eğitim sosyolojisinin ilgi alanının temelini oluşturmaktadır.

Uygulamalı ve Klinik Sosyoloji

Sosyolog Paul Lazarsfeld ve Jeffrey Reitz (1989) sosyolojinin Amerika'da üç aşamadan geçtiğini öne sürmüşlerdir. Gelecek ünitelerde anlatacağımız gibi başlangıçta sosyoloji toplumda bir reform gerçekleştireyordu. İlk sosyologların temel ilgi alanı toplumu daha düzgün yaşanabilir bir yer yapmaktı. Bu dönemde amaç toplumsal şartları inceliyerek buradan elde edilen bilgilerle, toplumsal yaşantıyı geliştirmek, düzenlemektir. Bu dönem 1920'lere kadar sürdü. İkinci dönemde sosyologların amacı sosyolojiyi saygı duyulan bir bilim yapmaktı.

Burada sosyologların amacı, saf ve temel bir teori geliştirip araştırma ve teoriyi birleştirerek insan grupları hakkında çeşitli keşiflerde bulunup bunları anlamaktı. Ancak sosyologların bu grupları değiştirmek gibi bir amaçları yoktu. Bu amaç kısa sürede gerçekleşti ve Amerika'da hemen her üniversitede okunan bir ders haline geldi. II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı ile bu dönem sona erdi.

İçinde yaşadığımız üçüncü dönemde ise, artık sosyoloji sorunlarını çözmeye bilgi ve pratiği birleştirmeye çalışan bir disiplin haline geldi. Sadece bilim için bilim yapmak insanlarda tatminsizliklere yol açtı. Bu nedenle birçok sosyolog, becerilerini toplumda değişimler yaratmak, sosyal yaşantıyı farklılaştırmak amacıyla kullanmaya başladı. Bu aşamadaki sonuçlar henüz tam olgunlaşmamış olmasına rağmen, uygulamalı sosyoloji son birkaç yıl içinde büyük bir ivme kazanmış bulunmaktadır.

Uygulamalı sosyoloji isminden de anlaşılacağı gibi, sosyolojik bilgi ve pratiğin birlikte kullanılmasıdır. Burada sosyoloji artık bir sorun çözme aracıdır. Örneğin, birçok endüstriyel işletme sosyologları işletme içindeki sorunları belirlemek amacıyla istihdam etmektedir. Aynı şekilde hükümetler de toplumsal sorunlar hakkında bilgi edinmek amacıyla sosyologları kullanmaktadırlar.

Uygulamalı sosyolojinin bir grubunda ise sosyologlar, değişime bizzat katılarak çözümler getirme çabasındadırlar. Bu tür sosyolojiye Klinik Sosyoloji denilmektedir. Klinik sosyologlardan bazıları, endüstriyel işletmelerde çalışarak örneğin, işten ayrılmalara azaltmak amacıyla çalışma koşullarında değişimler yaratmaya çalışmakta, bazıları ise, uyuşturucu madde bağımlıları ile uğraşmakta veya eski hükümlülere dönük çalışmalar yapmaktadırlar. Burada amaç, bu insanları tekrar topluma kazandırmak olmaktadır.

SIRA SİZDE

Sosyolojinin modern çağda geçirdiği üç aşamayı gözden geçirerek; bu değişimlerde sosyoloji biliminde değişen görüşlerin neler olduğunu tartışınız.

SOSYOLOJİDE KULLANILAN ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE TEKNİKLERİ

Sosyoloji de doğa bilimleri gibi kanunlara ulaşma çabasıdadır. Bu nedenle araştırma yapar ve bilgi toplar. Acaba bu araştırmalar nasıl yapılır, burada bunu açıklamaya çalışacağız. İnsan davranışlarını ilgilendiren hemen her alanda araştırma yapılabilir. Örneğin, makro sosyolojide oy verme davranışlarından, irksal ilişkilerle, mikro sosyolojide ise insanların sokaktaki etkileşimlerinden, insanların evleri-

Sosyoloji de doğa bilimleri gibi kanunlara ulaşma çabasıdadır.

ni nasıl dekore ettiklerine kadar araştırma yapılması olasıdır. Ancak bunun bir yöntem içinde yapılması sözkonusudur. Şimdi önce yöntem nedir, sorusundan başlayarak konuya girelim.

Günlük hayatımızda çok karşılaştığımız bir sözcük olan yöntem, "belirli bir amaca ulaşmada kullanılan yolların tümü" şeklinde tanımlanmaktadır. Bilimsel bilgiye ulaşmak için girişilen her türlü yöntemli çaba, bir bilimsel araştırmadır. Bilimsel yöntem gerçeği öğrenmek ve toplumsal gelişme yasalarına ulaşmak amacıyla, sistematik bilgi edinme yolu olarak tanımlanır.

Sosyolojide araştırmanın çok önemli bir yeri vardır. Bu bilim alanında araştırmalar sayesinde bilgiye ulaşılır. Araştırma esas hareket kaynağımızı oluşturur. Sosyolojik araştırmalar genelde belirli bir sahada yapılır, belirli bir sınıf içerisinde yapılmaz. Yani geniş bir alanı kapsar. Ancak saha araştırmalarıyla, sosyologlar ilgilendikleri konular arasındaki neden sonuç ilişkilerini görebilir ve kavrayabilirler.

Bilim birbiriyle ilgili iki çalışmayı kapsar.

- Teori (Bilgiyi biriktirmek)
- Yöntemdir (Veri toplamak).

İkisi de bilim açısından bir zorunluluktur ve birbirine bağlıdır. Bizler kuramları açığa kavuşturmak için bilgi toplarız. Elde edeceğimiz bilgiler ise yeni kuramların ortaya çıkmasına yardımcı olur. Gerçekler kuramsal bir açıklama olmadan bilim adamı için bir anlam taşımazlar. Ancak bir açıklama ile bilimsel bir çerçeve içerisinde olaylar bir anlam taşır.

Aynı şekilde ispatlanmamış gerçekler de, sınırlı kullanım alanı olan spekülasyonlardan başka bir şey değildir. Çünkü, onların doğru olup olmadığı henüz kanıtlanmamıştır. Bu nedenle kuram ve araştırma bir dairenin iki tamamlayıcı yarıları gibidirler. Tabii ki teorilere ulaşmak için bilimsel yöntemle yapılmış araştırmalara ihtiyaç vardır.

Yöntemli bir çaba sonucu toplanan bilgilerle kuramları ispatlamak ya da yanlışlığını göstermek mümkün olur. Bu çabalar sonucunda sosyolojik bilgiye, bilimsel yöntemle de bilgi biriktirme çabaları sonucunda kuramlara ulaşılır. Bu bilgiler de yeni kuramların ortaya çıkmasına yardımcı olur.

Kuram, bilgi edinme sürecinin herhangi bir aşamasında ortaya atılan, bilimsel yöntemle saptanmış bilgilerden oluşan, iç tutarlılığı olan bir açıklama biçimidir. Kuramlar çeşitli olaylar arasındaki ilişkileri göstermeye ve bağlar kurmaya çalışır.

Kuramlar olaylar arasındaki "niçin" sorusunun açıklığa kavuşmasına yardımcı olurlar. Şimdi de kuramı oluşturan öğelerin neler olduğunu görelim:

Kuram üç temel öğeden oluşur:

- Önerme,
- Kavram,
- Tanımlar.

Kuramlar, tanımlara dayalı kavram, kavramlara dayalı önermelerden meydana gelir. Bilimsel bilgi üretmede kullanılan kavramların, açık ve seçik bir tanımının yapılması gerekir. Kavramlar, toplumsal olay ve olgularda karşılaşılan ortak bir niteliği ifade eder. Her bilim, vardığı sonuçları anlatmak için kendine özgü kavramlar geliştirir. Bu kavramlar o bilim dalında çalışanlar için özel bir anlam ifade eder. Örneğin, Toplumsal Dayanışma, Toplumsal Gerçek, Ayna Benlik gibi... Kuramın formüle edilmesinde kavramlar ve olaylar arasındaki ilişkileri ortaya koyan cümlelere önerme denilir. Önermeler doğru ya da yanlış bir yargı ifade eder. Böylece tanımlardan kavramlara, kavramlardan önermelere, önermelerden de kuramlara ulaşılır. Bu ilişkiyi kısaca Tanım, Kavram-Önerme-Kuram şeklinde gösterebiliriz.

Bilimsel yöntem gerçeği öğrenmek ve toplumsal gelişme yasalarına ulaşmak amacıyla, sistematik bilgi edinme yoludur.

Kuram, bilgi edinme sürecinin herhangi bir aşamasında ortaya atılan, bilimsel yöntemle saptanmış bilgilerden oluşur.

Kavramı tanımlayarak; araştırmadaki önemini tartışınız.

BİLİMSEL ARAŞTIRMA İLKELERİ

Araştırmanın doğru, geçerli ve güvenilir bilgilere ulaşması için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikleri dört temel başlık altında toplamak mümkündür. Bilimsel araştırmanın sahip olması gereken özellikler:

- Nesnellik (objektiflik),
- Doğruluk ve tekrar,
- Basitlik ve açıklık,
- Sınırlılık.

Nesnellik (objektiflik)

Bir araştırmada araştırmacının kişisel inançları, çıkarları, alışkanlıkları, beklentileri yer almamalıdır. Bulgular olduğu gibi yer almalıdır. Buna bilim ahlakı da denilir. Araştırmada, araştırmacılar, bulgulara kadar olan kısımda kendi düşüncelerini, beklentilerini, işe karıştırmamalıdır. Araştırmacılar bilgilerini geçici olarak unutmuş ya da bilmiyormuş gibi hareket ederek araştırmaya başlamalıdır. Bulguların yorumunda, değerlendirilmesinde de araştırmacı kendi amaçlarını, alışkanlıklarını, inançlarını olduğu gibi açıkladıktan sonra, değerlendirme yapmalıdır. Böylece araştırma sonuçları herkes tarafından, olduğu gibi izlenebilir, anlaşılabilir.

Doğruluk ve Tekrar

Her araştırma en doğruyu bulmak amacıyla gerçekleştirilir. Bilimde doğruluk, bilim adamının mutlak gerçeği göstermesi değil, ona mümkün olduğu kadar yaklaşması ve söylediğini, en anlaşılır ve en doğru şekilde söylemeye çalışmasıdır. Her olay incelendiği yer ve zamanın somut koşulları içinde, doğru bir biçimde tanımlanmalıdır. Böylece bir araştırmanın bulguları, diğer araştırmacılar tarafından da aynen ve kısmen tekrarlanabilir olmalıdır. Aynı konuda, aynı örneklem üzerinde, aynı tekniklerle, belli bir zaman süresi içinde, benzer bulgular elde edilmelidir. Bu, güvenilirlik olarak da adlandırılmaktadır.

Basitlik ve Açıklık

Bilimsel bir araştırma diğer araştırmalarda rapor edilmiş bulguların kontrol edilmesine, genellemelerin kabul ya da reddedilmesine dayanır ve bunlardan geniş ölçüde yararlanır. Bu nedenle araştırmada basitlik ve açıklık esas olmalıdır. Bu sözlerden karmaşık kuramların geçersiz olduğu anlaşılmalıdır.

Ancak araştırmacılar daha kolay, daha kısa ve açık yolu seçerek daha çok yarar sağlayabilir. Basitlik ve açıklık temelinde, kavramların açıklanmış olması, kullanılan kavramların diğer kavramlardan farklı olan yönlerinin ortaya konulması gerekir.

Sınırlılık

Bir araştırma, incelediği konuyu diğerlerinden ayıran özellikleri belirterek sınır çizmelidir. Böylece konuların karışıklığı önlenmiş olur. Araştırmacı belirli bir ilgi odağı üzerinde yoğunlaşarak araştırmasını sürdürür. Gereksiz konular araştırma sürecinin hem uzamasına hem de ilgi odağının dağılmasına neden olabilir. Bu nedenle her araştırma sınırlı bir alanda yapılmalıdır.

Bilimsel bir araştırmanın objektif olmasının neden gerektiğini ve nasıl sağlanabileceğini tartışınız.

SIRA SİZDE

BİLİMSEL YÖNTEMDE TAKİP EDİLMESİ GEREKEN AŞAMALAR

Bilimsel yöntem, organize ve sistematik bir biçimde oluşmuş bir takım aşamalardan oluşur. Bir bilimin amacına ulaşmasını her şeyden önce yöntemi sağlar. Yöntem "nasıl" sorusuna cevap verir ve bir amaca göre hazırlanmış araştırma planıdır.

Bir yöntemde en temel şey planlamadır. Sosyologlar herhangi bir konuda bilgi edinmek istediklerinde, telefona sanılarak ya da sokaktaki insanı durdurup bilgi alamazlar. Bilimsel yöntemin uygulanacağı bir araştırma için iyi bir hazırlık gerekir.

Araştırmacı yeterince dikkatli olmadığı takdirde, araştırmanın verileri doğruları göstermez, yanlış sonuçlar ortaya çıkarır. Bu nedenle araştırmacı konuya yanlışsız ve objektif bir biçimde yaklaşmalı, kendi kanaat ve görüşlerini dikkate almamalıdır. Bilimsel yöntem, takip edilmesi gerekli beş basamaktan oluşur. Bunlar sırasıyla şöyledir:

- Araştırılması gereken sorunu ortaya koyup tanımlamak,
- Konu ile ilgili bilgileri toplamak,
- Hipotezi formüle etmek,
- Veri toplamak ve verilerin analizini yapmak,
- Hipotezle ilgili sonuçlara ulaşmak.

Şimdi bu aşamaları birlikte incelemeye çalışalım ve günlük yaşamdan bir örnek üzerinde bu aşamaları gösterelim:

1970'li yıllarda A.B.D.'de "Susam Sokağı" adlı televizyon dizisi okulöncesi çocukları hem eğlendirmek hem de eğitmek amacıyla televizyon kanallarının yayın programlarında yer aldı. Susam Sokağı adlı bu televizyon dizisi, programın temel karakterleriyle ve A.B.D.'deki amaçları doğrultusunda daha sonra ülkemizde de gösterildi. Şimdi örneklerimizi bu televizyon dizisinden vererek sözkonusu aşamaları inceleyelim.

Tablo 1.2: Araştırma Yönteminin Yedi Temel Aşaması

Sorunu Ortaya Koyup Tanımlamak

Her sosyolojik araştırmada neyi ne amaçla araştırılacağının çok açık bir biçimde ortaya konması gerekir. Çünkü, bazı sorunlar bilimsel bir yöntemle ölçülmesi imkansız şeyler olabilir. Bilimsel araştırmalar iyi formüle edilmiş bir araştırma sorusuyla başlar.

Biz de bu aşamada "Susam Sokağı" adlı programın çocuklar üzerindeki eğitimle ilgili etkilerini öğrenmeye çalışalım. Bunun için bazı tanımlara ihtiyaç duyulabilir. Örneğin "okula hazırlık" adlı bir kavramdan söz edebiliriz. Çünkü bu program daha çok okulöncesi çocuklara yöneliktir. Bu yaştaki çocukları okula hazırlamak amacıyla planlanmıştır. Bu nedenle problemin ve kavramların geliştirilmesinde önemle durulmalıdır.

Ancak, bazı araştırmalar da sırf o konuda finansal destek bulunmasının kolaylığı veya medyayı çok ilgilendirmesi nedeniyle de seçilebilir. Sosyologlar genelde inceledikleri konuda daha fazla bilgi sahibi olmak veya konuda çözümler getirmek amacıyla veri toplarlar.

Konu ile İlgili Bilgi Toplamak

Genellikle saha araştırmalarına başlamadan önce, o konuyla ilgili daha önce yapılmış olan araştırmaları ve çalışmalarını dikkatli bir biçimde incelemek gerekir. Çünkü, daha önce benzer konularda yapılmış araştırmalar bilgi dağarcığımızı genişlettiği gibi bizleri yapabileceğimiz hatalardan da uzaklaştırır.

Literatür taramak, aynı zamanda araştırmacıya ne tür sorular sorabileceğine ilişkin de bir bilgi sağlar. Bazen araştırmacı incelediği sorunun daha önce cevaplandırıldığını görebilir. Böylece de gereksiz bir çabadan uzaklaşmış olur.

Hipotezi Formüle Etmek

Belirlenen sorunu açıklayabilecek, ilişkileri gösterebilecek bir hipotezin ortaya konulması üçüncü aşamayı oluşturur. Bilimsel araştırmanın hareket noktası hipotez kurmaktır. Hipotezlerin sınanması demek, olaylar arasında öngörülen ilişkilerin varlığının ya da yokluğunun araştırılması demektir.

Hipotez en genel tanımıyla olaylar arasında ilişki kurmak ve olayları bir nedene bağlamak amacıyla tasarlanan bir önermedir. Bütün bilimlerde olduğu gibi, sosyologlar da olaylar arasındaki neden sonuç ilişkilerini araştırırken çeşitli değişkenler kullanırlar. Bu nedenle her hipotezde iki tür değişken kullanılır. Bunlar bağımlı ve bağımsız değişkenlerdir.

Genelde nedensellik ilişkisi, bir grup değişkenin bir diğerü üzerindeki etkisiyle anlaşılır. Tıpkı alkol kullanma alışkanlığının, trafik kazaları üzerindeki etkisi gibi. Aşırı alkollü araç kullanma, trafik kazası oranını artırır dediğimiz zaman, bir grup faktörün bir diğerü üzerindeki etkisini göstermekteyiz. Burada iki tür değişken söz konusudur. Bağımsız değişken bir diğerini etkileyerek esas neden olan değişken demektir ya da hipotezde belirleyici değişken diyebiliriz.

Bağımlı değişken ise, bağımsız değişkene bağlı olarak değiştiği kabul edilen değişkendir. Bağımsız değişken durum, bağımlı değişken davranış olarak ortaya çıkar. Örneğin, yukarıdaki örneğimizde bireyin sarhoşluğunun derecesi bağımsız, trafik kazasına yol açması ise bağımlı değişkendir. Çünkü trafik kazaları alkole bağlı olarak ortaya çıkmaktadır veya alkolün sonucudur.

Hipotez, olaylar arasında ilişki kurmak ve olayları bir nedene bağlamak amacıyla tasarlanan bir önermedir.

Şimdi tekrar "Susam Sokağı" adlı örneğimize dönerek birer hipotez geliştirelim. Örneğin "Susam Sokağı" adlı programı düzenli olarak seyreden çocukların okula hazırlık konusunda daha başarılı olacağını, daha az seyreden ya da hiç seyretemeyenlerin ise daha az ya da hiç başarı göstermeyeceklerini önerebiliriz.

Şimdi dikkatle üzerinde durmamız gereken şey, bunun henüz ispatlanmamış olmasıdır. Ancak araştırmaya değer bir konudur. Doğru ya da yanlış olabilir. Bunu göstermek zorundayız. Bu hipotezde okula hazır oluş, bizim bağımlı değişkenimiz, bunu etkileyen faktör olan "Susam Sokağı" adlı programı sık sık izleme ise bağımsız değişkenimizdir.

Bu aşamada diğer önemli bir konu ise hipotezle ilgili olan tanımlamalardır. Her hipotez gayet iyi tanımlanmış olan kavramlardan oluşur. Örneğin, diğer insanlarla birlikte olmayan sosyal açıdan izole olmuş erkeklerin, sosyal birlikteliği yüksek olan insanlara kıyasla daha çok ırza geçme olaylarına karıştığını öne süren bir hipotezde, sosyal birliktelik, sosyal izolasyon ve ırza geçme olaylarının en açık ve anlaşılır tanımlarının yapılması gerekir. Şimdi Susam Sokağına ilişkin olan hipotezimizi doğrulamaya ve bu konuda atılacak adımları öğrenmeye geçelim.

Veri Toplamak ve Verileri Analiz Etmek

Bir hipotezi test etmek için, bilgiye ihtiyacımız vardır. Sosyologlar araştırmalarında genellikle üç farklı teknik kullanırlar. Bunlar;

- Deney,
- Gözlem,
- Saha araştırmasıdır.

Deney Tekniği

Sosyologlar olası neden sonuç ilişkilerini sınırlarken deney yöntemini kullanabilirler. Deney yöntemi araştırmacı tarafından yapay olarak hazırlanmış bir durumdur. Deney tekniğinde bilim adamı olayların birbiri üzerindeki etkilerini araştırır. Bunu yaparken bazı değişkenleri değişimler (manipule eder), bazılarını ise etkilerinin daha fazla olduğunu düşünerek değişimlemez.

Klasik deney yönteminde, birbirleriyle benzer özellikler gösteren iki grup seçilerek, bu grupların karşılaştırılması yapılır. Bu gruplar deney ve kontrol gruplarıdır.

Deney grubu bağımsız değişkene tabi tutulan grup, kontrol grubu ise bağımsız değişkene tabi tutulmayan, şartların olduğu gibi muhafaza edildiği gruptur. Tekrar "Susam Sokağı" örneğimize dönersek, iki grubu karşılaştırmak gereğini duyarız. Birinci gruba düzenli aralıklarla "Susam Sokağı" adlı programı seyrettiririz. Buna deney grubu denir. İkinci grup ise bu programı ister seyrederek isterse seyretemez. Yani şartları doğal olarak bırakılan gruptur. Sonuçta bu programı izleyen ve izlemeyenleri karşılaştırarak başarıyı saptayabiliriz. Eğer programı izleyenler, okula hazırlık konusunda daha başarılı iseler hipotezimiz doğrulanmış demektir.

Klasik deney yönteminde birbirleriyle benzer özellikler gösteren iki grup seçilerek bu grupların karşılaştırılması yapılır.

Deney tekniğinin amacını gözden geçirerek; sosyolojik araştırmalarda deney tekniği kullanmanın olumlu ve olumsuz yönlerini tartışınız.

SIRA SİZDE

Gözlem

Bu teknik çoğunlukla doğa ile uğraşan bilim adamlarının sistematik bilgi toplamak için kullandığı bir yoldur. Sosyolojide çok yaygın olarak kullanılmaz. Gözlem basit ve sistematik olmak üzere iki gruba ayrılır. Basit gözlem standart bir tekniğe

Katılımlı gözlem, araştırmacının gözlediği olaya doğrudan katılarak gözlemde bulunmasıdır

dayanmayan, tekrarlanması rastlantılara kalmış gözlemdir. Basit gözlem katılımlı ve katılımsız olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılır. Sosyolojide önemli olan gözlem katılımlı gözlemdir. Yani gözlemci gözlediği olaya doğrudan katılarak gözlemde bulunur.

Burada gözlemci araştırmacı kimliğini saklayabildiği veya kendisini gözlemde bulunduğu grubun bir üyesi olarak kabul ettirebildiği zamanlarda başarılıdır. Gözlemcinin onlardan biri gibi davranması, ona diğer tekniklerle kavranamayacak bilgiler sağlar. Bu yöntemin en başarılı yönü budur. Ancak, sakıncalı birçok yönü de vardır. Burada en büyük sakınca, gözlemcinin yansızlığını yitmesidir. Olay ve durumların aşırı etkisinde kalırsa, doğruyu görmek yerine, onların etkisinde kalarak durumu gözlediği grubun bakış açısından görmeye başlar. Bu da onu esas amacından uzaklaştırır.

Katılımsız gözlemde ise gözlemci gözleyeceği olayın ya da grubun dışında kalmaya çaba gösterir. Bu da bireyin gözlem yapma olanağını sınırlar. Öte yandan durumu dışardan izleyebilmek gözlemciye olaylara geniş bir açıdan bakabilmek ve nesnel olmak imkânını sağlar.

Sistemik gözlem ise kullandığı standartlaştırıcı araçlarla toplanan verileri denetleme olanağını sağlar. Gözlemci neyi gözleyeceğini ve nasıl bilgi toplayacağına ilişkin bir çizelgeye sahiptir. Sosyolojide bunun ilk örneklerini Frederic Le Play Avrupa işçileri monografileri ile vermiştir. Monografi, belli bir grup veya özel bir örneğin gözlenmesidir. Türkiye'de de "köy envanterleri", hane halkı anketleri bu nitelikte hazırlanmış bilgi toplama araçlarıdır.

Monografi, belli bir grup veya özel bir örneğin gözlenmesidir.

Saha Araştırması Tekniği (Survey)

Sosyologların bir başka bilgi toplama yöntemi, insanlara çeşitli konular hakkında yazılı ve sözlü soruları sorarak cevaplar almaktır. Bu teknik saha araştırması olarak bilinir. Saha araştırması görüşme ve anket tekniğiyle ya da bu iki tekniği birlikte kullanarak yapılır. Bu tekniklerle insanların bir konu hakkında ne düşündüğü, nasıl hareket edeceği saptanmaya çalışılır. Şimdi kısaca bu iki teknik hakkında bilgi verelim.

Görüşme (Mülakat) Tekniği: Görüşme karşılıklı ilişkiler yoluyla bilgi edinmedir. Başka bir deyişle karşılıklı konuşmaktır. Görüşme, bir sınav ya da sorguya çekme değildir. Ancak sıradan bir konuşma da değildir. Sadece görüşmecinin görüştüğü kimseden bilgi aldığı bir süreçtir. Görüşmecinin iyi bir dinleyici olması, gerektiği yerde müdahale etmesi, soruların açık ve anlaşılır olması gibi faktörler oldukça önem taşır. Mülakat bu amaçla hazırlanan görüşme cetveli ya da anahtarlarından yararlanılarak yapılır. Burada bilgi toplanacak kişiyle yüzyüze bir etkileşim vardır.

Anket (Soru kağıdı) Tekniği: Bu teknik bilgi verecek olanların doğrudan okuyup cevaplayacakları bir soru cetveli hazırlanması yoluyla bilgi toplanmasıdır. Bu teknik sınırlı bilgiler sağlar ve alınan cevapların yorumlanması zordur. Ancak, maliyeti yüksek olmayan bir tekniktir.

Anket grup tipi ve postayla uygulanan olmak üzere iki biçimde düzenlenebilir. Grup tipi anket soru kağıtlarının bir grup olarak bulunan kimselere verilerek, cevaplarının aynı zamanda topluca alınmasıdır. Örneğin, işletme öğrencilerine ya da bir işyerinde çalışanlara uygulanan anketler gibi. Posta ile uygulanan anket ise, araştırma evrenini oluşturan birimlerin yaygın ve dağınık olması durumunda kullanılır. Ancak adreslerin çok sağlam kaynaklardan elde edilmesi gerekir.

Anket (Soru kağıdı) Tekniği, bilgi verecek olanların doğrudan okuyup cevaplayacakları bir soru cetveli hazırlanması yoluyla bilgi toplanmasıdır.

Saha araştırmasında görüşme ve anket tekniğiyle toplanan bilgiler nasıl değerlendirilir?

SIRA SİZDE

Saha araştırmaları, çok önemli bir konuda soruların hazırlanmasıdır. Bilimsel bir araştırmada kullanılacak soruların araştırılması, ciddi bir çalışmayı gerektirir. Her Şeyden önce soruların konu ile ilgili olması, soru tiplerinin konuya uygun seçilmesi, soru sıralamasının kullanıma elverişli olması gerekir.

Sorular hazırlandıktan sonra soruların örnekleme çok benzeyen bir grupta tekrar sınanmaları lazımdır. Buna pilot araştırma denir. Bu araştırma ile anlaşılama-yan sorular saptanarak yeniden yazılır ve tekrar sınanır. Bundan sonraki adım, anket formlarının gönderilmesi ya da anketçilerin sahaya gönderilmesidir.

Bilimde incelenen konunun bütünü üzerinde araştırma yapmak çok güç olduğu için, sosyologlar incelenen konunun bir kısmını ele alırlar, inceler ve vardıkları sonuçları genelleştirirler. İşte bu olaya örnekleme denir. Örnekleme, bir bütünü kendi içinden seçilmiş parçalarıyla temsil edilmesidir. En çok kullanılan yöntem tesadüfi örneklemedir. Bu teknikte örnekleme giren her kişinin eşit oranda seçilme Şansı bulunur. Bir örnekleme yaparken iki genel koşul; örneğin, temsil yeteneği ve yeterliliğidir. Örneğin temsil yeteneği, içinden seçildiği evrenin karakteristiklerini bir yanlılık yaratmadan yansıtmaları demektir. Örneğin yeterliliği ise güven uyandıracak bir büyüklükte olmasıdır.

İncelenen konu hakkında bilgi ve veriler toplandıktan sonra, sıra bunların analizine gelir. Bu aşama biraz karmaşık olup istatistiksel tekniklerin kullanımını gerektirir. Genelde toplanan verilerin bir özeti yapılarak, sınanacak hipotezin geçerliliği kontrol edilir. Toplanan verilerin sayısal olarak analizi de çok önemlidir. Verilerin sunumunda kullanılan iki istatistiksel teknik:

- Korelasyon,
- Tablolar biçiminde sunmadır.

Korelasyon tekniği ile, olaylar arasındaki ilişkiler bulunur veya değişkenler arasındaki ilişkinin derecesi saptanır. Değişkenlerden birindeki azalış ya da artış diğerinde de bir artış ya da azalışa neden olur. Korelasyon 0 ile 1 arasında değişen değerler alır. 0 değerini iki değişken arasında ilişki olmadığını +1 ise değişkenler arasında çok iyi bir ilişki olduğunu gösterir. Tablolar yaparak sunma ise biraz daha farklıdır. Değişkenler hakkında bulunan değerler -bunlar yüzde, miktar, sıklık olarak belirebilir- karşılıklı yazılarak aralarındaki ilişkiler gözlenir. Pilot araştırma ne demektir, hangi amaçla yapılır? Aşağıdaki tabloda yukarıda sözünü ettiğimiz verileri tablo olarak sunma biçimine bir örnek görölmektedir.

Cinsiyet	YILLAR			
	1927	1950	1970	1990
Erkek	17.4	44.34	70.31	87.77
Kadın	4.6	19.35	41.8	71.95
Okur yazar oranlarının toplam nüfusa oranı	10.6	32.27	56.21	80.46

Tablo 1.3: Sayım Yıllarına ve Cinsiyete Göre Türkiye Nüfusunun Okur Yazarlık Durumu

Kaynak: Birsen GÖKÇE, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar, Savaş Yayınevi, Ankara, 1996, s.76.

Görüldüğü gibi tablo sayım yılları itibariyle erkek ve kadın nüfustaki okuma yazma oranlarını vermektedir.

Hipotezle İlgili Sonuçlara Ulaşmak

Artık araştırmada son aşamaya gelmiş demektir. Burada topladığımız bilgilerin hipotezinizi destekleyip desteklemediğini gösterip, araştırmayı sonuçlandırmak durumundayızdır. Eğer araştırma sonucunda elde ettiğimiz veriler hipotezimizi doğrular nitelikte ise kuramın kabul edilirliliği artmıştır. Bu nedenle kuram doğru lanmış olur. Eğer elde ettiğimiz veriler hipotezi destekler nitelikte değil ise, hipotez red edilir ve kurama da şüphe ile bakılır. Bazen de kuramımızı yeniden formüle ederek ondan yeni hipotezler türetmek isteyebiliriz. Böylece, yeni ortaya atılan hipotezi sınamak amacıyla, tekrar araştırma yapıp, veri toplamak durumunda kalırız.

İşte kuram ile araştırma arasındaki bu karşılıklı ilişkiler sonucunda, bizim olaylar hakkındaki bilgimiz artar. Toplumbilimciler (sosyologlar) kuramlarını mümkün olduğu kadar gerçeklerle sınamak isterler. Bu nedenle bazı kuramlar reddedilir, bazıları ise yeniden incelenmek durumunda olabilir. Hipotezin tekrar sınanması sonucunda benzer sonuçlar elde edilir ise kuramımız daha bir güvenilir hale gelir.

Araştırmanın son aşaması, araştırma ile ilgili bir rapor hazırlayıp sunmaktır. Bu raporda sonuca ulaşılmaya kadar olan basamaklar diğer insanların değerlendirilebilmesi için açıklanır. Bulunan sonuçların literatürdeki diğer araştırmalara benzer veya farklı olan yerleri belirtilir. Diğer araştırmalar tarafından desteklenip desteklenmediği ortaya konulur. Araştırmanın bir bilimsel dergide yayınlanması veya bir kitap haline getirilmesiyle artık bu sonuçlar, bilimsel bir topluluğun bir parçası haline gelir. Araştırma sonuçların diğer bilimsel araştırmalarda veri olarak kullanılmasıyla da araştırma giderek evrensel bir nitelik kazanmaya başlar. Sonuçlara ilave edilen yeni bulgular ise araştırmanın bilimsellik düzeyini daha da arttırmış olur.

SIRA SİZDE

Araştırmanın raporlandırma aşamalarının önemi nedir?

GÜVENİLİRLİK VE GEÇERLİLİK

Bir araştırmada elde edilen bilginin sağlamlığı iki temel koşula bağlıdır. Bunlardan birincisi güvenilirlik ikincisi de geçerliliktir. Güvenilirlik bir ölçme aracının aynı ölçümlerde kararlı ve benzer sonuçlar elde etme yeteneğidir. Eğer bir çalışmada belirli bir şehirde bir araştırma kadınların cinsel tacize uğrama oranlarını %1, bir diğer araştırma ise % 10 olarak gösteriyorsa iki araştırma arasında bir tutarsızlık sözkonusudur. Bundan dolayı sosyologlar daha güvenilir sonuçlar veren, yani yapılan ölçümlerde benzer sonuçlar veren araştırmaları tercih ederler.

Geçerlilik ise en genel anlamda ölçme aracının konusuna uygunluğudur. Örneğin iş tatmini ölçmek için dizayn edilmiş bir tekniği kişiliği test etmek amacıyla kullanırsanız, bu ölçmek istediğini ölçemez. Bu nedenle de karşımıza yanlış sonuçlar çıkar. Bir diğer örnekte uzunluk ölçülerinde verilebilir, metre ölçmek için geçerli ama zamanı ölçmek için geçerli bir araç değildir. İşte ölçme aracının ölçmek istediğini doğru olarak ölçmesi geçerlilik olarak tanımlanır.

Güvenilirlik bir ölçme aracının aynı ölçümlerde kararlı ve benzer sonuçlar elde etme yeteneğidir.

Geçerlilik ise en genel anlamda ölçme aracının konusuna uygunluğudur.

SIRA SİZDE

Geçerlilik ve Güvenilirlik tanımlarıyla birlikte iki kavram arasındaki farklılıkları gözden geçiriniz.

ARAŞTIRMA ETİĞİ (AHLAKI)

Sosyolojik araştırmalarda uygun bir araştırma metodolojisi kadar önemli bir diğer konu da etik ile ilgili davranış ve kurallardır. Sosyologlarda tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi istedikleri her türlü araştırmayı istedikleri biçimde yapamazlar. Her araştırmada araştırmacının etik açısından uyması gerekli bazı kural ve kaideler vardır. Her araştırmacı profesyonel bir kişi olarak bazı etik standartlara bilim ve ahlak açısından uymak zorundadır.

Araştırma etiğinin birinci kuralı açıklıktır. Diğer bir deyimle araştırmacı bulduklarını bilimsel bir toplulukla paylaşmak zorundadır. İkincisi ise dürüstlüktür ve gerçekçiliktir. Yani araştırmacı bulgularını uydurmayacak veya başka bir yerden çalmayacaktır. Kendi bulgularını diye bir başkasının bulgularını veri olarak kullanıyorsa, bu bilim etiğine aykırı bir davranış olur.

Bir diğer kural ise araştırmacının ilgilendiği objeye veya konuya bir zarar vermemesidir. Yani araştırmacı eğer cinsel taciz üzerinde çalışıyorsa bu tacize uğrayanları rahatsız etmeyecek bir biçimde olmalıdır. Buna bağlı olarak araştırmacı insanların mahremiyetlerine ve sırlarına saygılı olmalı, onları açıklamamalı, araştırmada izin verilmediği sürece şahıs isimlerini kullanmamalıdır. Bir diğer önemli nokta ise araştırmacı kimliğini saklamamalıdır. Genelde bu konu bazı sosyologlar tarafından benimsenmese de, araştırmacı kimliğini açıkça ortaya koymalı ve insanları kandıracak davranışlarda bulunmamalıdır.

Araştırma etiğini tanımlayarak; etik ile ilgili kuralları tartışınız.

SIRA SİZDE

Özet

Bir disiplin olan sosyoloji'yi tanımlamak.

- Sosyoloji insan ilişkileri konusunda çalışan ve bu ilişkileri inceleyen bir disiplindir. Sosyolojinin en önemli ayırıcı özelliği, onun bir bilim olmasıdır. Ancak sosyolojik incelemelerin hedefi insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin yapısı üzerindedir.

Toplumsal yaşamdaki yerini tartışabilecek; temel ilgi odağını, grup ilişkilerindeki önemini ve amacını açıklamak.

- Sosyoloji daha kısa bir biçimde, insan grubunu odak alır ve insanın grup içerisindeki davranışlarını inceler. Sosyologlar da toplumsal kurumlar ve insan ilişkileri üzerinde çalışan bilim adamlarıdır. Sosyoloji sadece normal davranışı değil, toplum içerisinde görülen anormal insan davranışlarını da inceler. Örneğin, sapkın bir davranış biçimi olan suçluluk, cürüm gibi. Ancak sosyolojinin konuya yaklaşım biçimi farklıdır. Sosyologlar (toplum bilimciler) suçluya değil, suçluluk konusuna eğilimler ve toplumsal şartların suç üzerindeki etkisini araştırırlar. Sosyologlar birbirinden izole olan insanlar üzerinde değil, birbirleriyle etkileşen diğer bir deyimle sosyal bir ortamda yaşayan insan gruplarıyla ilgili olarak çalışırlar. Bu nedenle ilgi sahası birey değil gruplardır.

Sosyoloji ondokuzuncu yüzyılın başında bilimsel yöntemin toplumsal olayları incelemede kullanılmaya başlanmasıyla bilimsel bir niteliğe kavuşmuştur. Bilimsel bilgi üretmede, belirli kurallara uyulması, belirli aşamalar takip edilmesi, bilgiyi kullanmada ve yorumlamada kolaylıklar sağlar ve başkalarının da kullanımına açar.

Sosyolojinin alt dallarını tanımak.

- Sosyolojinin ilgi alanına giren konuya yaklaşım biçimi, onu diğer disiplinlerden ayrı kılar. Çünkü sosyologlar konuya, sahip oldukları değer ve önyargılardan arınarak olayların ve koşulların etkisinde kalmadan, objektif olarak bakarlar. Olaylar arasındaki neden ve sonuç ilişkilerini görmeye, anlamaya ve kuramlara ulaşmaya çabalarlar. Sosyolojinin üniversitelerde okutulan ve her biri ayrı bir ilgi sahasını oluşturan birçok alt dalı vardır. Bunlar arasında bilgi, ekonomik, sanayi, kent, köy, din, endüstri, hukuk ve siyaset sosyolojisi en yaygın olanlarıdır. Bütün bilimler gibi toplumbilim de (sosyoloji de) araştırma ve değerlendirme teknikleriyle kavram ve kuramlar arasındaki yakın etkileşimle kendini yenileyerek gelişmektedir. Bu gelişme yakın zamanlarda ve hızlı bir gelişme temposuyla ortaya çıkan ve diğer bilimler arasındaki yerini almaya çalışan toplumbilimde de açıktır.

Sosyolojinin kullandığı yöntem ve bilimsel araştırmada takip edilmesi gerekli aşamaları tanımak ve örneklerle tartışabilmek.

İnsan ilişkilerini inceleyen bir disiplin olarak sosyoloji de geniş uygulama sahasıyla, bu bilimsel yöntemi kullanmaktadır. Sosyoloji bu yöntemi, deney, gözlem ve saha araştırması teknikleriyle birlikte kuramlar geliştirmek, bilgi toplamak ve insan sistemini anlamak amacıyla kullanmaktadır. İnsanlar içinde buldukları çevreyi tanımak ve meraklarını gidermek amacıyla araştırma yaparlar. Bilim, dünyadaki olayların niçinlerini bulmak amacıyla bilgi elde etme ve biriktirme yoludur. Bilim birbiriyle ilgili iki çalışmayı içerir. Bunlar;

- Bilgiyi biriktirmek,
- Veri toplamaktır.

Bu iki çalışma bilimde kuram ve yöntem olarak adlandırılır. Kuramlar ilişkili oldukları konularda her zaman aynı biçimde ortaya çıkan gerçeklerdir. Kuramlar olayları daha iyi anlamamıza yardımcı olurlar ve niçin sorusunun açıklığa kavuşmasına yardımcı olurlar. Kuramın üç temel parçası vardır: Bunlar; önermeler, kavramlar ve tanımlardır. Önermeler, olaylar arasındaki ilişkileri ortaya koyarlar. Kavramlar ise, toplumsal olay ve olgularda karşılaşılan ortak bir niteliği ifade ederler. Kavramlar, tanımlar yoluyla üretilir. Eğer kavramlar açık bir biçimde tanımlanmazlarsa herkes tarafından farklı anlaşılırlar.

Kuramları sınamak için bilimsel yöntemler geliştirilmiştir. Yöntem, kuramın tersine nasıl sorusuna cevap verir. Nesnel gerçeği en çok ve en iyi yansıtmayı amaçlayan her bilim, bilimsel yöntemi uygulamak zorundadır. Bilimsel yöntem birkaç aşamalı bir gelişim gösterir. Bu aşamalar:

- Araştırılması gereken sorunu ortaya koymak.
- Hipotez ve önermeleri formüle etmek.
- Araştırma planı ya da veri toplama tekniği geliştirmek.
- Verilerin analiz ve özetini yaparak hipotezin mümkün olabilirliğini göstermek.
- Hipotezin doğrulanması, yeniden formüle edilmesi veya yeniden gözden geçirilmesidir.

Her bilimsel disiplinin araştırma yöntem ve teknikleri birbirinden farklıdır. Sosyologlar araştırmalarda üç farklı teknik kullanırlar. Bunlar:

- Deney,
- Gözlem
- Saha araştırmasıdır.

Kendimizi Sınavalım

1. Aşağıdakilerden hangisi sosyolojinin inceleme alanına **girmez**?

- Aile
- Büyük organizasyonlar
- Sapkın birey davranışı
- Üniversiteler
- Din grupları

2. Teknoloji, gelir dağılımı, tüketim farklılaşması, iş-bölümü, ulusal düzeyde karar mekanizmaları ve yapısı gibi konularla ilgilenen sosyoloji dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- Sanayi sosyolojisi
- Ekonomik sosyoloji
- Kent sosyolojisi
- Eğitim sosyolojisi
- Hukuk sosyolojisi

3. Bilimsel araştırma tekniklerinden deneysel yöntemde, kurulan hipotezde belirleyici neden sayılan değişkene ne ad verilir?

- Kontrol değişkeni
- Bağımsız değişken
- Ara değişken
- Bağımlı değişken
- Denek değişkeni

4. Aşağıdakilerden hangisi bilimsel bir yöntemde izlenmesi gereken aşamalardan biri **değildir**?

- Verilerin toplanması
- Araştırma yönteminin tespiti
- Araştırma konusunun tespiti ve tanımı
- Hipotezin formüle edilmesi
- Soyut ve belirgin olmayan kavramların belirlenmesi

5. Bilgi verecek olanların doğrudan okuyup cevaplayacakları bir soru cetveli hazırlanması yoluyla bilgi toplanmasına ne ad verilir?

- Sistematiik gözlem
- Görüşme
- Anket
- Örnekleme
- Saha araştırması

6. Bir ölçme aracının ayrı ayrı ölçümlerde kararlı ve benzer sonuçlar elde etme yeteneğine ne ad verilir?

- Yeterlilik
- Geçerlilik
- Tesadüfi örnekleme
- Güvenilirlik
- Örneğin temsil yeteneği

7. Bir bütünün kendi içinden seçilmiş parçaları ile temsil edilmesine ne ad verilir?

- Korelasyon
- Örnekleme
- Regrasyon
- Ortalama
- Pilot araştırma

8. Sosyoloji ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- Sosyoloji birbiyle izole olarak yaşayan insanlarla değil, sosyal ortam içinde yaşayan insanlarla ilişkilidir.
- Sosyolojinin ilgi alanı daha çok gruplardır.
- Sosyolojinin ilgi alanı toplumsal güçler ve toplumsal kurallardır.
- Sosyoloji her zaman bireyleri tek başına ele alır ve inceler.
- Sosyoloji araştırmalarında bilimsel yöntem kullanılır.

9. Uygulamalı sosyoloji kavramı ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- Uygulamalı sosyoloji bilgi ve pratiğin birlikte kullanımınıdır.
- Sosyoloji sorun çözme aracıdır.
- Sosyologlar bizzat değişime katılarak çözüm sunmalıdır.
- Sosyoloji toplumda iletişimler yaratmak amacıyla kullanılır.
- Sosyoloji yönetme ve yönetilme olayını ve bunun kurumsallaşmasını inceler.

10. "Her araştırma en doğruyu bulmak amacıyla gerçekleştirilir" sözünü bilimsel araştırma ilkelerinden hangisini ifade eder?

- Nesnellik
- Objektiflik
- Basitlik
- Doğruluk
- Sınırlılık

Yaşamın İçinden

Yeni doğmuş bir bebeği ailesinden uzaklaştırılm ve Güney Amerika'daki bir yerli kabilesine gönderelim ve bu bebek bu insanlarla büyüsün. Bir müddet sonra bebek büyüyünce kendi doğduğu ülkenin dilini değil, yerli kabilenin dilini konuşarak onlar gibi giyinip, onların yaptıkları işleri yapacak ve değerlerini paylaşacaktır. Geride bıraktığı ülkenin değerleri ve dili onun için bir anlam taşımayacaktır. Çünkü insanlar içinde yaşadıkları toplumu olduğu gibi kabul ederler. Örneğin biz Türkler için köfte ekmek çok lezzetli bir yiyecek, küçük bir aile yapısına sahip olmak arzulanan bir gelecek veya iyi bir mühendis olmak başarı için önemli bir unsur olabilir. Buna karşın Sina çöllerinde yaşayan bir Arap kabilesi için ise taze Deve kanından yapılmış bir içecek çok makbul, her bireyin çok sayıda üyeden oluşan geniş bir aile yapısına sahip olması çok arzulanan bir istek olabilir. İnsanların bu tür arzularının nedeni içgüdüleri değildir. Peter Berger'in de belirttiği gibi bunlar toplumumuzun istekleridir. Bu istekler bireylere yansiyarak yaşamamızı etkilerler.

Siz de günümüz toplumsal, kültürel ortamında değişen istekleri, kendiniz ve yakın çevrenizi de dikkate alarak tartışınız.

Biraz Daha Düşünelim

1. Bir disiplin olarak sosyolojiyi tanımlayınız.
2. Sosyolojinin toplumsal yaşamdaki yeri ve önemini açıklayınız.
3. Sosyolojinin alt dallarını tanımlayınız.
4. Sosyolojinin kullandığı yöntem ve bilimsel araştırmada takip edilmesi gerekli aşamaları açıklayınız.

Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar

- Armağan, İbrahim. **Bilimsel Yöntem**. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1983.
- Dönmezer, Sulhi. **Sosyoloji. Savaş Yayınları**, İstanbul, 1982.
- Erkal, Mustafa. **Sosyoloji**. Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983.
- Ergun, Doğan. **Sosyoloji El Kitabı**. Gerçek Yayınları, 1973.
- Gökçe, Birsen. **Toplumsal Bilimlerde Araştırma**. Savaş Yayınları, Ankara, 1989.
- Henslin, James, **M. Sociology**. 3. Edi. Allyn and Bacon Ltd. Boston, 1997.
- Özkalp, Enver. **Sosyolojiye Giriş**. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2001.

- Robertson, Ian. **Sociology**. 3.Edi. Worth Publishing Inc. 1987.
- Schaefer, Richard T. **Sociology**. McGraw Hill Book Company, 1983.
- Sencer, Muzaffer, Sencer Yakut. **Toplumsal Araştırmalarda Yöntem Bilim**. T.O.D.A.İ. Yayınları, Ankara, 1978.
- Shepard, Jon M. **Sociology**. 6. edi West Publishing Comp, New York, 1996.

Yanıt Anahtarı

1. c Yanıtınız yanlış ise Sosyolojinin Bakış Açısı ve Farklılığı bölümünü tekrar okuyunuz.
2. b Yanıtınız yanlış ise Sosyolojinin Alt Dalları bölümünü tekrar okuyunuz.
3. b Yanıtınız yanlış ise Deney Tekniği bölümünü tekrar okuyunuz.
4. e Yanıtınız yanlış ise Bilimsel Yöntemde Takip Edilmesi Gereken Aşamalar bölümünü tekrar okuyunuz.
5. c Yanıtınız yanlış ise Veri Toplamak ve Verileri Analiz Etmek bölümünü tekrar okuyunuz.
6. d Yanıtınız yanlış ise Veri Toplamak ve Verileri Analiz Etmek bölümünü tekrar okuyunuz.
7. b Yanıtınız yanlış ise Sosyolojide Kullanılan Araştırma Yöntem ve Teknikleri bölümünü tekrar okuyunuz.
8. d Yanıtınız yanlış ise Sosyolojinin Bakış Açısı ve Farklılığı bölümünü tekrar okuyunuz.
9. e Yanıtınız yanlış ise Sosyolojinin Bakış Açısı ve Farklılığı bölümünü tekrar okuyunuz.
10. d Yanıtınız yanlış ise Bilimsel Araştırma İlkeleri bölümünü tekrar okuyunuz.